Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 109 (12199) | 1983 чылдың май 11, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 коп

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 40 ЧЫЛЫНГА УТКУШТУР

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭРЛЕР

Совет Тываның 40 чыл оюнга чедир ийи чыл планын бүрүн күүседир дугайында бедиткен социалистиг хүлээлгени алган Александр Симонович Иродовтуң монтажниктер бригадазы апрельдиң түңнели-биле «Кызыл тудуг» эргелелиниң бригадаларының аразында социалистиг чарышка тиилекчи болган.

Мурнакчы бригада апрельде тудуг-монтаж ажылдарының база күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын кайызын-даа 105 хуу күүсеткен.

А. Иродовтуң бригадазында монтажниктер Борис Монгуш, Геннадий Холмогоров, сварщик Эртине Балчыр, ажылчыннар Людмила Антипина, Лилия Косарева болгаш оон-даа өскелер үлүг-нормазын ажыр күүседип, эки ажылдап турарлар.

Хоочун тудугжу А. Иродовтуң бригадазы А. Воронинниң бригадазы-биле аразында чарыштыг. Кайызы-даа мурнакчы бригадалар удаа-дараа, дең чыгыы түңнелдерлиг болуп турар. Ынчалза-даа А. Иродовтуң бригадазы бо чылын бирги черни кымга-даа алыспаан.

Оларның бригадазы амгы үеде Магистральная кварталында № 5 болгаш 7 чуртталга бажыңнарының тудуунда ажылдап турар. Ол ийи бажың кайызы-даа бо чылын ажыглалга киирер ужурлуг объектилер. 119 квартиралыг бажыңның арткан кезии —40 аал ишти чурттаар ийиги чартыын А. С. Иродовтуң бригадазы холдан үндүрүп, удавас ажыглалга киирериңге белеткеп турар.

Сорук кирген бригаданың кежигүннери, сөзүнге ээ болурунга бүзүрелдиглер.

Н. ООРЖАК.

МУРНУУ ОДУРУГДА

«Тыва кодээ тудуг» тресттиң мурнакчы КМК-ларының бирээзи № 741 көжүп чоруур мехколоннаның коллективи Совет Тываның ССРЭ-ниң составынга эки тура-биле каттышканындан бээр 40 чыл оюнга уткуштур социалистиг чарышта идепкейлиг киржип турар.

741 дугаар мехколоннадан Саая Дажының, Куш-оол Чамыяңның, Кылын-оол Ооржактың бригадалары эрткен 4 айларның планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткеш, мурнакчыларның одуруун баштап турарлар.

Саая Дажының комплекстиг бригадазы 51,6 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр планын 79,4 муң рубльге күүсеткеш, бирги кварталда чарыштың тиилекчизи болган. Куш-оол Чамыяңның бригадазы планын 113,9 хуу, Кылын-оол Ооржактың 107.2 хуу күүсеткилээш, шаңналдыг черни ээлээннер.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

ПЛАНЫН АЖЫРГАН

Чадаананың үлетпүр комбинадының коллективи Совет Тываның 40 чыл оюнга уткуштур калбарган бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киришпишаан, бирги кварталда 160 муң рубльдиң бараанныг продукциязын бүдүрер тургаш, ону 166 муң рубльге күүсеткен.

Коллектив эрткен дөрт айларда бараанныг продукция бүдүрер планын апрель 28-те күүседипкен. Ниитизи-биле 49 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген. Ол дээрге, дилиг материалдары, өг болгаш бажың иштиниң херекселдери, тыва өг ыяштарыдыр.

Социалистиг чарышка бирги черни Александр Ондарга удурткан чазаныылга цеги ээлээн. Ийиги черни пилорама цегиниң ажылчыннары алган. Самбуу Ямырга удурткан бо коллектив квартал планын 121 хуу күүсеткен.

(БИСТИҢ КОРР).

Чалаң, сүт, творог, сметана, үс-саржаг аймаан садыглаан аныяк кыстарны магазинниң хоочун ажылдакчызы Любовь Васильевна Смагина ажыл-ишке кызымак аныяктар деп демдегледи. Кызылдың № 20 магазинде сүт аймаа садар килдистен садып алыкчылар черле үстүр эвес. Мында Люба Баттың удуртканы комсомолчу-аныяктар бригадазы Тываның найысылалында мурнакчы коллективке санатпышаан. Лариса Никулина, Алевтина Глуцкая аныяк садыгжыларның чарыжының мурнуку одуруунда.

Аъш-чем барааннарының садыының бо магазинниң арткан килдистеринде аныяктар-биле хоочуннар бир демниг ажылдап турар. Садыг училищезинден өөредилге практиказын эрттирип келген аныяктар килдис бүрүзүнге ажылдаар. Анна Леонтьевна Добрякова, Елизавета Григорьевна Грудинина болгаш оон өске-даа дуржулгалыг садыгжылар аныяктарга арга-сүмени харам чок бээрлер, Совет садыгның культуразын бедидериниң айтырыгларын база бүгү садыгжылар кады демниг шиитпирлеп турарын товаровед Любовь Васильева чугаалап турар.

—Үлетпүр бүдүрүлге черлери-биле бир дөмей, Совет Тываның 40 чылынга уткуштур социалистиг чарышты калбартып, планнар күүселдези дээш шудургу демисежип турар бис. Бо чылдың эрткен айларында барааннар саарылгазының планын ажыр боттандырган бис—деп, бригадир Любовь Бат чугаалады. Шынап-ла бо магазин коллективи кызыл туктарны, вымпелди-даа шаңнал кылдыр ап турган. Магазинниң хлеб-булочкалар аймаан садыглаар килдизинде ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 60 чылының тураскаал вымпели база бар.

ЧУРУКТА: Кызылдың № 20 магазинде мурнакчы садыгжы Алла Луцкая, садыгның кассири Надежда Брежкина.

О. ОХЕМЧИКТИҢ сөзү болгаш фотозу.

БАШТАЙГЫ ХҮНДЕ

«Большевик» совхозтуң төвү Шеми суурдан үнгеш, Ак-Кара-Сугда хову турлаанга келгеш, ам дээрезинде кожуг машиналарын ында чыскаай тургусканын көрдүвүс. Турлагның бетии кыдыында илчирбелиг тракторларда бир чамдык кижилер септелгениң хыналдазын чоруткан тур. Оларның ындында ам база катап хову ажылынче кириптери-биле бир кезек механизаторлар боттарының тракторларында коштунган кожуг машиналарын хынап ап, эдер, тудар хире чүүлдерни эдип кылган турлар.

Дем чаа-ла орта кады чедип келгенивис узун дурт-сынныг, делгем эгиннерлиг, мөге-шыырак, ажыл-ишчи аныяк эр Виктор Баянович Куулар бисти бригада төвүнүң кызыл-булуңунче чалады. Час узамдыкканы-биле олар часкы хову ажылдарын чаа эгелээн хире: кижилер ында доктаамал турумчаан болзажок кызыл-булуңну дем-биле дерип эгелээн болдулар. Ында часкы, чайгы болгаш күскү хову ажылдарын айыткан технологтуг карта астынган, агрегат бүрүзүнүң хүн бүрүде ажылдап кылыр шөлүнүң хемчээлин илередип, ону механизатор кижи бүрүзү билген турзун дээш көскү черде азып каан тур. Механизаторнуң булуңун дерип шимээн, профэвилел булуңун чаа-ла дерип эгелээн.

Бо-ла бүгүнү сонуургап көрүп турувуста, комсомолчу-аныяктарның ол хову-трактор бригадазының учётчиги Валерий Ооржак бригадада шык базырыышкынының ниити байдалын биске таныштырды.

Бригаданың механизаторлары хову-шөлче бир демниг үнгеш, шык базырыышкынының эгелээниниң баштайгы хүнүнде ол ажылдың ниити хемчээлин 130 гектар чедирген. Хөрзүннү болбаазырадып кылырда, колдуунда «КПГ-2,2» —деп, культиваторларны ажыглап турар.

— Ол ажылдың соолунде хөрзүннүң өл-шыгын чидирбес дээш катоктар-биле болбаазыраткан черни таптай бастыргаш, тарылга эгелээриниң мурнунда «БИГ-3» маркалыг инеленчек бистерлиг илиирлер-биле ону илиирээш, аңаа үрезинни черниң чогуур ханызынче киир чашкаш база катап каток-биле таптай бастырар бис — деп ол бригаданың бригадири Виктор Баянович учётчиктиң чугаазынга улашты.

Бригадага шык базырыышкынының эгелээниниң баштайгы хүнүнде механизаторлар аразында калбарган социалистиг чарышка кодээ Совет депутады, аныяк коммунист Александр Куулар шылгарап, хүнде бодунуң агрегады-биле 25 гектар шөлдү илииртээн. Ооң соо-биле Андрей Сат биле Алексей Монгуш чоруп турар.

Ол хүн олар хову турлаанга чыглып кээп ажылдап каапкан агрегат, белдир бүрүзүн үзеп-чаап, көрүп ап, эдиг кылыр хире черлерге эдиглерни кылып, техниктиг хыналда, хайгарааштынны эрткеш, оон база катап бо чугула ажылче улаштыр кирипкен. Бо удаада олар ол ажылды Шеминиң Үстүү-Хову аксынга барып уламчылаан.

— Бо черден эгелеп чаштырылга ажылынче кирер бис. Чүге дизе ол чер барык тайгада чыдып турары-биле аңаа тараан суланы мал чеминге ажыглап, сенажтаар дээш ындыг хемчегни ап чорудар ужурлуг бис. Ынчангаш чогум-на харын Аъш-чем программазында мал чемнериниң чөп ажыглалынче болгаш ажаалда үезинде ооң чидириин кызырарынче онза кичээнгей салдынган болгай—деп, совхозтуң кол агроному Юрий Энчек-Кулакович Ооржак биске улам-на тодаргай тайылбырлап берди.

Бригаданың кол сорулгазы бо чылын эрте чажар тараа болгаш мал чеми культураларын 990 гектар черге чаштырар. Ооң механизаторлары боттарының кол кичээнгейин мал чеми тарып өстүреринче угландырар. Ынчангаш бо чылын тараа культураларының гектар бүрүзүнден-не 11 центнер, а мал чеми культураларының 12 центнерден эвээш эвес дүжүдүн (мал чеми колдуунда сула) өстүргеш ажаап алырын олар хүлээнген.

Оон ыңай Чадаананың «Сельхозтехника» каттыжыышкынынга ийи-үш катап септеткен ийи илчирбелиг трактор мотору чогуур негелдеге чедир септеттинмээни-биле бригаданың чамдык механизаторлары хову турлаанда оларны септеп турар. Аныяк механизаторларның ол ажылдажынга бедик дуржулгалыг эдикчилер Хензиг, Доржу болгаш трактор-хову бригадазының бригадири Виктор Куулар дузалажып турар. Ол ийи тракторнуң бирээзи шимчей берген, а өскезин удавас хөделдирип шимчедиринге белеткээн турлар.

Шык базырыышкынында ам дээрезинде алды агрегат бар. Удавас хову турлаанда илчирбелиг 13 тракторнуң 12-зи бүдүн четчележип шимчеп турар апаар. А арткан бир тракторнуң мотору чок. Часкы тарылга соолунде чайгы болгаш күскү чер аңдарылгазын 1500 гектарга чорударын көрдүнген. Ол үеде олар күчүлүг үш чаа «Т-150»—деп, маркалыг тракторну немей алыр. Орта ажылдадыры-биле алды кижини өөредип белеткеп алган.

— Бир эвес ол чаа техника удавас немежип чедип келир чүве болза чайгы, күскү чер аңдарылгазының планныг онаалдазын чедиишкинниг күүседип алырывыстың магадылалы бар. Черле ону ылап-ла күүседир ужурлуг бис—деп, Виктор Баянович бүзүрелдиг чугаалады.

Ынчангаш шемижилер Тываның ССРЭ-ниң составынга эки тура-биле каттышканының 40 чыл болур оюнга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыры-биле часкы тарылганы кыска хуусаада эки шынарлыг доозар, бедик дүжүттү өстүрер дээш күжениишкинниг ажылдап кирипкеннер.

А. МОНГУШ.

МААДЫРЛАРНЫҢ ТУРАСКААЛЫ ӨЛҮМ ЧОК

Бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап алган, Европаның улустарын фашистиг халаптан хостаан совет дайынчының маадырлыг чоруун бистиң улузувус, бүгү кижи төрелгетен Тиилелге хүнүнде алдаржыдып турар.

Москвада Билдинмес солдаттың хөөрүнүң чанынга ол хүн кижи-ле хөй болган. Төрээн чериниң хосталгазы дээш ханының сөөлгү дамдызынга чедир дайзын-биле тулчушканнарның база Тиилелгениң чырыткылыг хүнүнге чедир чурттаваанарның чырыткылыг тураскаалынга мөгеер дээш партияның, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары, дайынчылар, школачылар, найысылалдың аалчылары мында чыылган. Дайынга мөчээннерге четтиришкинниң илерели кылдыр часкы чараш чечектерни Мөңге оттуң гранит плиталарынга салгылаан.

Кремльдиң ханазының чанында Александровск садында Москва гарнизонунуң шериглериниң колонналары тургулапкан. Фашистиг эжелекчилерге удур тулчуушкуннарга алдаржаан кезектерниң болгаш каттыжыышкыннарның дайынчы туктары чыскаалганнарның кырында киискээн, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов. ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчылары Совет Эвилелиниң Маршалдары Н. В. Огарков, В. Г. Куликов, С. Л. Соколов, Совет Армияның болгаш Шериг - Далай Флодунуң Политиктиг кол эргелелиниң начальниги армия генералы А. А. Епишев, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчылары болгаш өске-даа көскү шериг начальниктер мөчээн дайынчыларның чырыткылыг тураскаалынга мөгейип, Билдинмес солдаттың хөөрүнге чораан.

Кажыыдалдың аялгазы дыңналып турган. Билдинмес солдаттың хөөрүнге чечекти салган. Кызыл кожаада мынча деп бижип каан: «Билдинмес солдатка — Совет Чепсектиг Күштерниң дайынчыларындан. 1983 чылдың май 9». Шериг начальниктери маадырларның тураскаалын сактып ёзулаан.

Совет Эвилелиниң Гимнизиниң аялгазы байырлалдыы-биле чаңгыланы берген. Найысылал гарнизонунуң кезектери мөчээннерге дайынчы ёзулалды кылып, Билдинмес солдаттың хөөрүнүң чаны-биле эрткен.

* * *

Тиилелгениң байырлалын таварыштыр Билдинмес солдаттың хөөрүнге СЭКП МХК-дан болгаш Моссоветтиң күүскомундан, СЭКП МК-дан болгаш Москва облсоветтиң күүскомундан чечектерни салган.

Москвага «маадыр-хоорай» деп хүндүлүг атты тывысканынга тураскааткан обелискиге чечектерни салган.

Чечектер салырының ёзулалынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП МХК-ның бирги секретары В. В. Гришин, СЭКП МК-ның бирги секретары В. И. Конотоп, Моссовет күүскомунуң даргазы В. Ф. Промыслов, Мособлсоветтиң күүскомунуң даргазы В. С. Пестов, МХК-ның болгаш СЭКП МК-ның бюро кежигүннери болгаш секретарьлары, дайынның хоочуннары, ажылчы чоннарның төлээлекчилери киришкен.

(СЭТА).

ТУРАСКААП ЁЗУЛААН

Тиилелге байырлалының хүнүнде бүгү совет кижилер Төрээн чуртун камгалап, совет чериниң хосталгазы дээш ханының сөөлгү дамдызынга чедир дайзын-биле сокчуп тургаш мөчээн маадырларның тураскаалынга мөгейип, ёзулаан.

Маадырлыы-биле мөчээн миллион-миллион кижилерни май 9-та бүгү чурт минута дургузунда тураскаап ёзулаан. Төп телевидениеге болгаш Бүгү-эвилел радиозунга дамчыткан кажыыдал аялгазы-биле «Чылдар, он чылдар эртер. Чер кыры-биле чүс-чүс чылдар шуужар. Чаа-чаа салгалдар төрүттүнер, маадырларның өлүм чок херектери мөңгези-биле чурттаар» дээн одуруглар чаржалашкан.

Ол кадыг-дошкун чылдарда «Тулчуушкунче кирерим ол, мени коммунист деп санаар силер» дээн далаш-биле бижээн одуругларлыг саазыннарның өңү саргара берзе-даа, төөгүнүң ыдыктыг тураскаалы болуп артар.

Ол дээрге, коммунизмни тургузуңар деп биске берген чагыг-дыр.

Минута дургузунда ыыт чок турар үе келген. Билдинмес солдаттың Кремль ханазының чанында хөөрүнде мөңге оттуң чалбыыжы телевизорлар экранынга көзүлген.

Бистиң Төрээн чуртувустуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш мөчээн маадырларга мөңге алдар!

(СЭТА).

БАЙЫРЛАЛДЫҢ АЛДАРЫ ДЭЭШ

Маадыр-хоорай Москваның дээринге фейерверктиң кайгамчык чараш оду чырыткыланы берген. Бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы бүгү улустуң байырлалы — Май 9-ту артиллерияның үжен даштаашкыны-биле уткаан.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң тиилелгезиниң 38 чыл оюнга алдар болдурган салютту эвилелдешкен республикаларның найысылалдарынга, маадыр-хоорайлар Ленинградка, Волгоградка, Одессага, Севастопольга, Новороссийскиге, Керчиге, Тулага, маадыр-шивээ Брестиге, а ол ышкаш Калининград, Львов, Дон-да-Ростов, Куйбышев, Свердловск, Новосибирск, Чита, Хабаровск, Владивосток болгаш Североморск хоорайларга кылган.

(СЭТА).

Эш Гейдар Алиевич АЛИЕВКЕ

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң көскү ажылдакчызы Силерге алдан харлааныңар-биле холбаштыр изиг байыр чедирип тур.

Силерге чаагай кадыкшылды, хөй-хөй чылдарда чурттаарыңарны болгаш совет улустуң чаагай чоруу дээш, бистиң чуртувуска коммунизмниң тиилелгези дээш моон соңгаар-даа үре-түңнелдерлиг ажылдаарыңарны күзеп тур бис.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы эш Г. А. Алиевти Ленин ордени-биле база «Кадыр болгаш Маска» ийиги алдын медаль-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң мурнунга ачы-хавыязы дээш база алдан харлааны-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш Гейдар Алиевич Алиевти Ленин орден-биле болгаш «Кадыр болгаш Маска» ийиги алдын медаль-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы **В. КУЗНЕЦОВ.**

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары **Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.**

Москва, Кремль.
1983 ч. май 7.

ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

РОВЕНЬКИ. (Ворошиловград область) (СЭТА-ның корр.). Дайын айыылынга, Американың ядролуг ракеталарын Европага тургузарынга удурланган аныяктарның хөй муң кижи киржикчилиг митингизи шахтёрларның бо хоорайынга болган. Аныяк гвардейжи маадырларны орнукшуткан чер — «Алдар» мемориалдың чанынга ооң киржикчилери чыылганнар.

— Бистиң чонувустуң маадырлыг улуг херектерин чүректеривиске улам сиңирип алыр, совет аныяктарның хөй миллион киржикчилиг марыжынга үнүвүстү кадар дээш адаларывыстың мөңге тураскаалының чанынга чыылган бис —деп комсомол хоорkomунуң бирги секретары Ю. Наумов чугаалаан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуну, Совет Эвилелиниң Маадыры И. Шевгур, аныяк шахтёр С. Бербетов, беш уруглуг башкы О. Кириченко, Ворошиловградтың машина тудуушкун институдунуң студентизи, палестин Моин Аль-Сади, Украин ССР-ниң аныяктар организацияларының комитединиң даргазы А. Моргун олар АКШ-тың империализминиң өскүдүп турары боо-чепсекти эңдере бүдүрер дээн оралдажыышкынын шыңгыызы-биле буруу шапканнар.

ЧУРТТУҢ ТАРАА ШӨЛДЕРИНДЕ

УЛЬЯНОВСК. Ортаакы Волгага картофель олуртуушкунун Мелекес районда «Мулловский» совхоз бир дугаарында эгелээн. Ол болза областа картофель өстүрериниң талазы-биле эң улуг ажыл-агыйларының бирээзи. 600 гектар шөлге ол культураның үрезинни тарып олуртурунга алды-ла хүн хереглеттинген. Амгы үеде областа он муң гектар шөлде картофель тарыттынган — ол болза аңаа планнаттынган шөлдүң дең кезии. Ажылдың бедик темпилери — техниканы комплекстиг ажыглап турарының түңнели.

ЗАПОРОЖЬЕ. Областың тараажылары соя чаштырылгазын доскан, олар ону ажаап өстүрерин чүгле индустриалдыг технология-биле чорударлар. Ажыл-агыйлар чүгле бо чылын бир-ле дугаар боттарының бирги сорттуң үрезиннери-биле хандыртынганнар. Соя культуразы областа ам сес муң ажыг гектар шөлде тарыттынган — эрткен чылда турганындан ийи катап хөй. Малдың чемгерилге баазазын быжыглаарынга, ооң продуктулуун бедидеринге ол дузалаар.

САРАТОВ. Ховулуг Заволжьениң эң ырак районунуң — Новоузен районнуң ажыл-агыйлары кукурузаны тараа кылдыр тарып өстүрериниң чаштырылгазын областа бир дугаарында доосканнар. Эрткен чылдың бо үезинде кукурузачылар чүгле сеялкаларын шөлдерже үндүрүп турган болза, бо чылын дээрге кукурузаның ногаан өзүмнериниң аразында культиваторлар чоруп турар. Өзүмнерниң ажаалгазы эгелээн, кукурузаның баштайгы бүрүлери үнүп келген черлерде суггарылганы чоруда берген. Эрте чаштырылга, шөлдерни индустриалдыг арга-биле болбаазыратканы тараажыларга планнаттынган дүжүттү — гектар бүрүзүнден 40 центнер дүжүттү аазап турар.

АСТРАХАНЬ. Областың шыктарында сиген кезилдези эгелээн. Агроүлетпүр каттыжыышкыннарының чөвүлелдериниң шиитпири ёзугаар Лиман, Енотаев, Нариман районнарында мал чемнериниң белеткелин ажыл-агыйлар аразының комплекстери чорудуп турар. Ында сигеннерни кезериниң хуусаалары кызырлып, ооң ачызында оларның бедик шынары хевээр артып турар.

МИНСК. Белоктуг мал чемнериниң курлавырын элбедиринге дүрген быжар культуралар дузалаар, оларның чаштырылгазын Белоруссияда эгелей берген. Ажыл-агыйлар оларның тарылга шөлүн 120 муң чедирип турарлар — эрткен чылдаазындан 50 муң гектар хөй. Рапс — ховар үстүг культура, кезип болур кылдыр кончуг дүрген быжа бээр. Ооң ужурунда ону кескен санында чаштыргаш, база катап кезип ап турар, ынчангаш ийи дүжүт каттышкаш бир гектардан 500 центнер протеин-биле байлак ногаан массаны берип турар.

МАХАЧКАЛА. Дагестанның далай кыдыы районнарында люцерна болгаш рапсты кестирип эгелей берген. Бо чылдың ажаап алыышкын конвейери «шөл-ферма» деп схема-биле ажылдап турар. Ажылды ынчаар организастааны кезилдеден сенаж салырынга чедир шуудугнуң үзүктелиишкини чок ажылдаарын хандырып, сигеннерни кезериниң хуусааларын кызырып турар. Ажыл-агыйларның хөй кезиинде мал чемнерин белеткээрин тускай адыр кылдыр аңгылаан.

(СЭТА).

МИЛИТАРИЗМ СӨНЕЗИН!

МИНСК. (СЭТА-ның корр.). Американың ядролуг ракеталарын Барыын Европага тургузар дээн үүлгедикчи планнарга удур шиитпирлиг удурланыышкынның сөстери, тайбыңны камгалаарынче чаагай сеткилдиг кижи бүрүзүнге кыйгы болган Ала-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери херээженнерниң Белоруссияның найысылалынга митингизинге чаңгыланган. КНО-нуң чепсегленишкиниң дүжүрер дээш бүгү делегейге чарлаан кампаниязынга дүүштүр Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш хөделиишкиннер неделязынга ол тураскааттынган.

1945 чылдың майның каан, аяс хүнүнде бистиң амылыраларывыстан дайын кезээ мөңгези-биле тайлып читкен деп бүзүреп турган бис деп, мурнунда чажыт ажылдакчы, француз удурланыышкынның киржикчизи чораан А. Кашечкина чугаалаан.

Милитаристиг планнарның оруун моондактаар, бистиң ниити бажыңывыс — Черни айыылдан чайладыр деп, митингиниң КНО-же чоруткан резолюциязында чугаалап турар.

ХУУСААЗЫНДА ТУДУП ДООЗАР

«Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынының кежүп чоруур механизастаттынган колонналары Совет Тываның ССРЭ-ниң составынга эки тура-биле каттышканындан бээр 40 чыл оюнга уткуштур социалистиг хүлээлгелерин алгылаан, сорук кириишкинниг ажылдап турар. Каттыжышкын ниитизи-биле эрткен дөрт айларда 2520 дөрбелчин метр чуртталга шөлүн ажыглалга кирген болгаш ол талазы-биле планын ажыр күүсеткен.

Кызыл районда № 2 КМК-ның тудугжулары 279 дөрбелчин метр, Чөөн-Хемчикте № 3 КМК 407 дөрбелчин метр, Каа-Хемде № 4 КМК 303 дөрбелчин метр чурттталга шөлүн районнарның совхозтарынга доозуп, дужааган. Эрзинде № 5 КМК-ның бригадалары 393 дөрбелчин метрни, Тоора-Хемде бот-орулга-чарылгалыг участок совхозтар болгаш район төптеринде 685 дөрбелчин метрни дужааганы, Өвүрнүң ажыл-агыйларында 818 дөрбелчин метр шөлдүг чурттталга бажыңнарын № 6 КМК-ның тудугжулары ажыглалга киргени кедээнин ажыл-ишчилеринге өөрүнчүг белек болган.

Социалистиг чарышка идепкейлиг киришпишаан, бистиң каттыжышкынның тудугжулары ажыглалга кирер объектилерни хуусаазында болгаш 4-тен куду эвес демдекке, эки шынарлыг кылып доозарын хүлээлгелеринде киирген. Өзек чылда 2—2 аал ишти чурттаар дыка хөй чурттталга бажыңнарының болгаш малчыннарның турлагларында 4900 баш шээр малга, 1400 баш бода малга кажааларның тудуун бо чылын доозуп дужаары көрдүнген. Ооң иштинде «Сукпак» совхозта 1000 баш малга семиртилге шөлүн, Кедээ ажыл-агыйның дуржулга станциязында 400 баш саар инекке комплексти хуусаазында ажыглалга кирер дээш тудугжу бригадалар ажылдап келген.

Бо чылын ажыглалга кирер объектилер — «Октябрь 30 чылы» совхозта машина-трактор мастерскаязының, «Хөндергейде» машина-техника турар серииниң, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта туйбу заводунуң, «Улуг Октябрь» совхозта үрезин арыглаар комплекстиң тудугларында бригадалар шалыпчы ёзу-биле ажылдап турарлар.

«Сүт-Хөл»—Ишкин аразында 14,7 километр, «Бүрен» совхозтуң девискээринде 2,8 километр автоорукктарның тудуун соок дүшкелекте доозкаш, дужаары кедээ тудугжулардан негеттинип турар.

Бистиң «Тыва совхоз тудуг» каттыжышкының бүдүрүлге баазазын быжыглаары дээш хемчеглерни ап, бодунуң күжү-биле элээн улуг хемчээлдиг ажылдарны амгы үеде чорудуп турар. Аңаа мындыг объектилер хамааржыр: шак-та-ла 25 тонна бетонну бүдүрер Кызылда бетон заводун, автобаазаның дузалал ажыл-агыйын хөгжүдеринге теплицаны, хаван азыраар черни, бүдүрүлге-техниктиг четчелээшкин эргелелин, 420 кижиге өөредилге корпузун бо чылдың төнчүзүнге чедир доозуп дужаары көрдүнген.

В. ЗИНОВЬЕВА,
«Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынының план килдизиниң начальниги.

УЛАМ АЯН-ШИНЧИ КИРЕР

Совет Тываның 40 чылынга белеткел чер-черде калбарган. Чурттакчылыг черлерни чаагайжыдып, ногаанчыдар улуг ажылдар кылдынып турар.

ССРЭ-ниң составынга Тываның эки тура-биле каттышканының 40 чылынга уткуштур чурттакчылыг черлерни чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар талазы-биле Кызыл хоорай, Хову-Аксы суур, Шекпээр кодээ Советтериниң ажылчы чоннарының эгелээшкинин. Эрзин районунуң чер-чер Советтериниң ажылчы чону деткип, аңаа хамаарыштыр хүлээлгелерни алган.

Районнуң чер-чер Советтери чурттакчылыг черлерни чаагайжыдар болгаш ногаанчылар талазы-биле 1985 чылга чедир кылып чорудар ажылдарының үш чыл планнарын тургускан. Аңаа дүүштүр район планын кылган, эң эки чаагайжыттынган, бедик культуралыг суур, агитквартал дээш социалистиг чарышты чарлаан.

Эрзин суурнуң ажыл-агыйлар төвериниң социал-культура амыдыралында улуг чаартылгалар болдунган. Суурлар таныттынмас кылдыр чаагайжыттынган. Чижээ, районнуң төвү Эрзин суурнуң кудумчуларында туттунуп турар ийи аал ишти чурттаар чаңгыс аай төлевилелдиң бажыңнары, ажыглалга чаа кирген универмаг, үш каът школа суурну улам аян-шинчилиг болдурган.

1985 чылга чедир районга кандыг чаартылгалар болурул? Үстүнде планда көрдүнгени-биле суурларга ийи аал ишти чурттаар 41, ажыл-агыйларның малчын коданнарынга 50 бажың туттунар, 85 километр оруктуң септелгезин чорудар. Эрзин суурга 1,5 километр орукту асфальттылаар. 7600 дөс тарымал үнүштерни тарыыр. 235 өг-бүлени газ-биле чедир хандырар. Тываның 40 чылынга чедир малчыннарның кыштагларын электриктидер болгаш сүт-бараан фермаларынга биче механизацияны тургузарын доозар.

Апрель 10-дан май 10-га чедир чарлаттынган чаагайжыдылга айы доозулган. Чаагайжыдылга айында район девискээринде чурттакчылыг черлерни аштап арыглаар талазы-биле улуг ажылдар кылдынган.

Суурларның агиткварталдары тус-тузунда чаагайжыдылга талазы-биле кылыр ажылдарын планнаан. Депутаттар, актив өреге бүрүзү девискээринге үнүштерни тарып, чечектерни өстүрген турзуп дээш хемчеглерни ап турар. Чурттталга бажыңнарының даштын чаңгыс аай кылдыр тудуп турар. Ындыг-даа болза районнуң суурларының чаагайжыдылгазында чедир көөр, шиитпирлээр айтырыглар бар. Кедээ Советтер чогум-на олче улуг кичээңгейни угландырып, суур, коллектив, өг-бүле бүрүзү бедик культуралыг, эң эки чаагайжыттынган суур дээш чарышка идепкейлиг киржирин чедип алыр хемчеглерни ап турар.

Районнуң ажыл-ишчилери төрээн Тывазының байырлалынга уткуштур чурттакчылыг черлерни улам аян-шинчилиг болдурар дээш улуг ажылды кылыр.

М. САМДАН.

Кызыл-Мажалыкта Сельхозтехника чолаачызы Борис Бораевич Сарыглар Ак-Довурак — Абаза оруу-биле чеди чыл дургузунда рейстер кылып, чоруп келген.

Ылаңгыя часкы хову ажылының үезинде эң-не күжениишкинниг апаар. Ам база бодунуң кады ажылдап турар эштери-биле Борис Бораевич дүн, хүн дивейн Барыын-Хемчик районнуң совхозтарынга дүрген чедер чүъктерни чедирип турар.

Чүгле бирги кварталда безин Кызыл-Мажалык Сельхозтехниказының чолаачылары районнуң ажыл-агыйларынга 57 муң рубльдиң автомашиналарын, 39 муң рубльдиң тракторларын болгаш 18 муң рубльдиң янзы-бүрү кедээ ажыл-агый машиналарын чедирген.

ЧУРУКТА: Б. Б. Сарыглар.

В. САЛЧАК.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

МӨҢГЕ НАЙЫРАЛ

СОВЕТ - ЧЕХОСЛОВАК КЫЗЫГААР. (СЭТА). Закарпат болгаш Чөөн-словак областарның ажылчы чоннарының ужуражыр чаңчылчаан чери — делгем шөлдүг кызыл лозуңнар-биле каастаан. Чехословакияны фашист ажелекчилерден хостааның 38 чыл оюнга болгаш ССРЭ биле ЧССР-ниң аразынга найырал, кады ажылдажылга болгаш туралажылга дугайында Керээниң 13 чыл болганынга тураскааткан найырал митингизи болган.

Фашизмге удур демиселге каңналган ийи улустуң найыралының дугайында, тайбыңның болгаш чавырлыышкынның дайзыннарының оралдажыышкыннарынга удур демиселиниң дугайында дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары чугаалааннар.

Төрелдешкен областарның күш-ажылчы коллективтериниң интернационалчы социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрген.

Политиктиг беседа

САГЫЛГА-ЧУРУМДАН ЭГЕЛЭЭР

Келир үениң сорулгаларын айтып, шиитпирлээрде бистер кезээде марксчи теорияже, өндүр улуг ленинчи чижектерже, совет төөгүнүң дуржулгазынче, социализм дээш демиселдиң алдарлыг чаңчылдарынче кичээңгейни угландырып турар бис...

К. Маркс биле Ф. Энгельс чаа ниитилел тургузуунуң теоретиктиг байдалын айтпышаан, политиктиг эрге-чагырганы чаалап алган соонда, пролетарияттың мурнунга күш-ажылды органызастаары, күш-ажылдың сагылга-чуруму кол айтырыглар болуп тургустуунар дээрзин демдеглеп чорааннар. Эртемниг коммунизмниң үндезилекчилери төөгүнүң янзы-бүрү үе-чадаларында күш-ажылдың сагылга-чуруму социал-экономиктиг онза утка-шынарлыг болур дээрзин чаңгыс эвес удаа бижээннер. Алызында барып ооң характери ниитилел тургузуунуң аңгы талазы-биле бүдүжүнге дүүшкен бүгү бүдүрүлге харылзааларының системазындан, бүдүрүлгениң чепсек-херекселдеринде өнчүнүң хевиринден хамааржыр апаар.

Ол чүүлдерниң утказын тайылбырлавышаан, В. И. Ленин мынчаар демдеглээн: «Кажан ажыл-агыйны крепостной сагылга-чурум чокка чорудуп болбазының, кажан чүгле чаңгыс докпактаарының сагылга-чурумунуң үези турган, кажан капиталистерниң терги-дели турда, аш күжү-биле тударының сагылга-чурумунуң үези турган». (Том 36, арын 500). Буржуазия эндерик ажык-кончаа сүргеш, хөлезилеттинген ажылдакчының шыңган эъдиниң болгаш нерв энергиязының дамды бүрүзүн сыгып, соруп алырын оралдажып турар. Бодунуң база өг-бүлезиниң амыдыралы дээш девидээшкин, даартагы хүнге бүзүрел чок чорук, хоозурал, ядараашкындан коргуушкун — миллион-миллион пролетарийлерниң амыдыралының шуут-ла эдеринчизи ол.

Күш-ажылдың байдалын чүгле социализм үндезинни-биле өскертир. Ажылчын аңгының холунче ниитилел бүдүрүлгезиниң шилчилгези, ниитилел бүдүрүлгезин угаазылалдыг хуваары, дурумчудары, эртемниң болгаш техниканың чединишкиннерин ажыглаары ажыл шагын кызырар база материалдыг-чаагай байдалды экижидер арганы тургузуп турар. Ол бүгү бодунуң ээлчээнде күш-ажылга ажылчыннарның хамаарылгазын өскертир, а ол чүл дизе, сагылга-чурумнуң бодунуң утка-шынары-дыр.

Кижини кижи мөлчүүр чорукту узуткаан соонда, В. И. Ленинниң тодарадылгазы-биле алырга, «демиселге инициативаның болгаш бот-тускайлаң чоруктуң сагылга-чуруму, эш-хуузунуң сагылга-чуруму, ажылчыннарның болгаш эң ядыы тараачыннарның органызастыг чорууңга бүзүрелдиң сагылга-чуруму, мырыңай-ла шуут чаа эгеге сагылга-чурум тургустунар ужурлуг». (Том 36, арын 500).

Күш-ажылдың социалистиг чаа сагылга-чуруму Октябрь революциязы тиилээниниң мырыңай-ла баштайгы хүннеринде-ле тургустунуп эгелээн, ол колдуунда-ла улус массаларының боттарының чогаадыкчы идепкейиниң түңнели болган. «Ажыл-агыйны бүгү күш-биле тургузар», «сандарап бузулган капиталистиг үлетпүрнү катап тургузар болгаш бүдүрүлгени организастаар талазы-биле бодувустуң ажылывысты ийи азы үш дакпыр күштелдирээл», «күш-ажылдың сагылга-чурумунуң үрекчилеринге холбаштыр шыңгыы хемчеглерни алыр...» деп, чурттуң бүгү ажылчы чоннарынга мурнакчы ажылчыннарның кыйгырыглары хуралдарның резолюцияларынга, профэвилелдериниң фабрика-завод комитеттериниң база эргелелдериниң шиитпирлеринге демдеглеттинип турган. Ол болгаш өске-даа фактыларны барымдаалааш, 1917 чылда Владимир Ильич мынчаар чугаалаан: «Өске кижилерге күш-ажылының, мөлчүкчүлерге ажылдап бээриниң чүс-чүс чылдарының соонда, эң-не баштай чаа техникага болгаш культурага даянгаш, бодунга ажылдаарының аргазы-дыр». (Том 35, арын 196).

Ынчалзажок албадалдыг күш-ажылдың хостуг күш-ажыл-биле үндезин солулгазы эртемниг коммунизмниң үндезилекчилериниң айтып чорааны-биле алырга, массаларга партияның ханы кижизидикчи ажылы чокка, нарын чүүлдерни болгаш чөрүлдээлерни ажып эртпээнде, күш-ажылдың сагылга-чурумунуң үрекчилеринге хамаарыштыр албадалдыг хемчеглер чокка болдунмас.

Медерелдиг сагылга-чурумнуң тургустунары үр үениң хөй талалыг чорудулгазы болур. Социалистиг бүдүрүлге харылзаалары туюлунга чедир тургустунганда безин чамдык кижилер хуузунда эрге-ажыын боддар, өскениң күзели база ниитилелдиң күзели-биле чурттаксаар чүткүлдер артып каар.

Октябрь сөөлүндеги баштайгы чылдардагы бир чижекти көрээли. Бир катап Улус чырыдылгазының комиссариадынга бир херээжен хүндүс ажыл шагының изиг-түлүк үезинде Н. К. Крупскаяга келгеш, аңаа мынча дээнин ол сактып чугаалаан: ажыл шагының үезинде чүге ажылдавас силер дээрге, ол «Бистиң шуптувустуң бажыңнарывыста ажыл дээрге баш ажыг, бистер ам бүгү чүүлдерниң ээлери боттарывыс болганывыста ажылдаар-даа, ажылдавас-даа болза, бистиң туравыс-тыр. Ынчангаш бөгүн ажылдавас деп шиитпирледим...» дээн.

Владимир Ильич чаа сагылга-чурумну «боттуң сагылга-чуруму» деп адаан. Ол болза пролетар революциязы тиилээн чуртка төөгүге эң-не бадыткаттынып тургустунган күш-ажылды чаа ёзу-биле көөрү ылаптыг, принципиалдыг байдалдыг илергейлеттинип турар. Бодунга болгаш бодунуң ниитилелинге ажылдап бербишаан, ажылчы чоннар бүдүрүлгениң ээзи болуп турар, оларның күш-ажылы мөлчүлгеден хостуг, ынчангаш чогум-на ындыг байдал социалистиг сагылга-чурумнуң — ажылдакчыларның бот-контролюнуң кол утказын база онзагай чүүлүн тодаргайлап турар. Ынчангаш бодунуң болгаш ооң эш-өөрүнүң күш-ажылының эчис түңнелдери ниитилелдиң чаагай чоруун бедидеринге, социалистиг ажылчининиң медерелдиг бот сагылга-чурумун быжыглаарынга бараан болуп турар.

Ынчалзажок күш-ажыл бүгүдениң амыдыралчы бирги негелде-хереглели болу бербээнде, чамдык кижилер долу күш-биле ниитилелге ажылдап бээр кылдыр өөренип албаанда, албадал база эргежок чугула апаар. Совет эрге-чагырганың баштайгы айларында күш-ажылга бүдүрелилгени болгаш албадалдың методтарын дүүштүрүп, чалгааларга база прогульщиктерге хамаарыштыр шыңгыы хемчеглерни ап келген. Чижээ, фабрикаларга болгаш заводтарга сагылга-чурум талазы-биле эш хуузунуң судтары калбак нептерелдиг турган. Олар сагылга-чурум үрекчилерин сагындырар азы доңгудар болгаш ол дугайын парлалгага дыңнадыр, эвээш шалынныг ажылче шилчидер, оларны кандыг-бир хуусаада ажылдан хостаар азы бүдүрүлгезинден үндүрүптер эргелиг турган. Сагылга-чурумну быжыглаары дээш ол үеде ап турган хемчеглерниң шуптузун бөгүнче шилчидип болбазы база билдингир. Ынчалзажок ол дуржулгадан бөгүн ажыглап болур чүүлдер база бар.

Ынчангаш күш-ажылчы коллективтерниң дугайында Хоойлунуң төлевилелинде сагылга-чурум үрээни дээш көргүзер хөй-ниити хемчеглерниң системазын, бо талазы-биле коллективтиң бүрүн эргелерин айтып турар.

Албадалдыг күш-ажылдың үезинде чүс-чүс чылдарда кижилерниң медерелинге сиңниггип калган чаңчылдарга болгаш аажы-чаңга тиилелгениң эгези, улуг эргилдениң эгези баштайгы коммунистиг субботниктер болган деп В. И. Ленинниң айытканы таварылга эвес. Бодунуң күш-ажылынга хөй-хөй кижилерниң хамаарылгазы үндезинни-биле өскерилген, эрткен үениң оспаксыргай, чааскаанзыргай чоруу, кижилерниң бызаргай байдалы арлып, читкен. Күш-ажылчы идепкей, социалистиг чарыш-биле медерелдиг сагылга-чурумнуң арасында тудуш харылзаазының дугайын совет ниитилелдиң чедип алган дуржулгазы бүрүн бадыткап турар. Баштайгы субботниктерни эрттирер дугайында шиитпирлерниң мындыг лозуңнар-биле дооступ турганы онзагай: «Чалгаалар болгаш шүшпеңнер сөнезин!», «Коммунистиг күш-ажыл делгерезин!». Чоокта чаа 1983 чылдың апрель 16-да эрткен ээлчеглиг коммунистиг субботникке миллион-миллион кижилер киришкеш, ол улуг эгелээшкинниң кайгамчык улуг чаңчылдарын база катап бадыткааннар.

Күш-ажылдың социалистиг сагылга-чуруму дээш демиселди баштап, башкарбышаан, коммунистер Ленинниң чагыгларын кезээде сактып, бодал чоруур ужурлуглар. Владимир Ильич мынча дээн: «Бир эвес бистер ажылчыннарны сагылга-чурумга ак сеткилдиг өөредир деп бодазывысса, шуут-ла боттарывыстан эгелээр ужурлуг бис». Пролетар революциязының баштыңчызы партия кежигүннери «күш-ажылдың сагылга-чурумунуң база энергиязының талазы-биле бүгүдениң мурнунга чоруур ужурлуг» деп, чаңгыс эвес удаа айтып чораан. (Том 50, арын 63; том 39, арын 307). Ол айтышкыннар бистиң хүннеривисте партийжи удуртулганың практиказын хүн бүрүде байыдып турар ленинчи стильде туруш боор сиңникген.

Социализм үезинде күш-ажылдың сагылга-чурумунуң ужур-утказының, ооң хевирлеттинип тургустунар оруктарының дугайында ленинчи айтышкыннар кайгамчык улуг ужур-дузалыг. Сагылга-чурум дээш демисел — ол дээрге ажылдакчы бүрүзүнүң бодунуң хүлээлгезин, бодунуң нормаларын, бүдүрүлге даалгаларын чугаа чокка күүседири дээш демисел-дир. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, партия Төп Комитединиң ноябрь (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринде айыттынган бүгү чүүлдерни чүгле ынчаар күүседип болур.

Совет эрге-чагырганың баштайгы үезинде-ле В. И. Ленин: «Социализмниң бүгү ажыл-агый тургузуушкунунуң үндезин кол чүүлү күш-ажылдың сагылга-чурумунуң айтырыгларынга бүгү кичээңгейни мөөңнээринче» ажылчыннарны болгаш тараачыннарны кыйгырып чораан. (Том 40, арын 301). Баштыңчының ол чагыы, күш-ажылды чаа ёзу-биле көөрү дээш демиселге совет ниитилелдиң чедип алган дуржулгазы амгы үеде улам-на амыдыралчы күштүг боор артып турар.

Е. КОТЕЛЕНЕЦ,
төөгү эртемнериниң кандидады.

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИНГЕ

СЭКП Барыын-Хемчик райкому, райкүүском, кедээ ажыл-агыйның профэвилел райкому болгаш ВЛКСМ райкому районнуң ажыл-агыйларының сүт-бараан фермаларының, хойжу бригадаларының социалистиг чарыштың бирги кварталында түңнелин чугаалажып көрген.

Кышкы үеде малдың продуктулуг чорууну бедидер дээш районнуң малчыннары чамдык чединишкиннерни чедип алганын каттышкан хуралдан демдеглээн. Бирги кварталда район күрүнеге эът садарын 113,6 хуу, а сүттү 100,2 хуу күүсеткен. Малдан алыр продуктуларны бүдүрер болгаш күрүнеге садар, малдың баш санын өстүрер талазы-биле чединишкиннерни «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая СБФ-ның, Аксы-Барлык, Бижиктиг-Хая хойжу бригадаларының коллективтери чаалап алган.

Хууда социалистиг чарышка саанчылардан Боралдай-оол Достанмаа, Хертек Күнзенмаа («Барлык» совхоз), Куулар Попук-Кара, Александра Сарыглар («Шекпээр»), Александра Монгуш, Лидия Саая («Хемчик») олар бир саар инектен хөй сүттү саап, эрткен чылдың бо үедеги көргүзүүнден бедиткен.

Районнуң хойжуларындан «Барлык» совхозтуң хойжулары: Киров Күжүгет, Болат Хомушку, Содунам Данзычы, Мичал Монгуш, Данов Монгуш олар төрүүр чүс хойга онаашттыр 100-тен 107 чедир хураганнарны камгалап ап, тиилекчи болганнар.

Чединишкиннер-биле кады бо чылгы кыштаглаашкында улуг четпестер бар болганын болгаш малчыннар ортузунга социалистиг чарышты четпес органызастап келгенин СЭКП райкомуну болгаш райкүүскомунуң каттышкан хуралындан демдеглээн. Эрткен чылдың бирги кварталы-биле деңнээрге, бо чылын ниитизин малындан шээр мал ийи катап, мыйыстыг бода мал 43,5 хууга көвүдеп, янзы-бүрү чылдагааннар-биле өлүп хораан, чаш мал төлүнден 3300 баш анай, хураганны чедир албаан.

Мал кыштаглаашкыны «Хемчик» совхозка эң куду деңнелге багай эрткен. Совхоз бирги кварталда сүт планын күүсетпээн, шээр малдың өлүп хораар чорууу үш катап, а бода малдың ийи катап хөй болдурган. Ниити совхоз төрүүр чүс баш хойдан 54 хураган алган. Шак мындыг байдал «Дөн-Терезин» совхозта база тургустунган.

СЭКП райкому, райкүүском, кедээ ажыл-агыйның профэвилел райкому, ВЛКСМ райкому социалистиг чарыштың түңнелин үндүргеш ажыл-агыйлардан кайы-даа совхоз социалистиг чарыштың негелдезин күүсетпээнин барымдаалааш, ажыл-агыйлар аразынга шаңналдыг черлерни тывыспас деп шиитпирлээн. Сүт-бараан фермаларындан социалистиг чарыштың тиилекчизинге Бижиктиг-Хаяның СБФ-зын (бригадири Е. М. Монгуш), хойжу бригадалардан Аксы-Барлыктың хойжу бригадазын (бригадири И. Д. Күжүгет) тиилекчи деп санаан.

Тиилекчи болган фермага, бригадага СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң, кедээ ажыл-агыйның профэвилел райкомунуң болгаш ВЛКСМ райкомунуң шилчиир Кызыл туктарын тывсырын шиитпирлээн.

Совет Тываның 40 чылын төлептиг уткуур дээш малчыннар ортузунга социалистиг чарышты улам калбартып, ооң дээштиин чедип ап, мал продуктуларын көвүдедир талазы-биле болгаш планныг онаалдаларны күүседир дээш немелде хемчеглер алырын парткомнарга, профэвилел болгаш ВЛКСМ комитеттеринге хуралдан дааскан.

Х. МОНГУШ.

Совет Тываның 40 чылынга уткуштур

40 ЧЫЛДАР МУРНУНДА...

Ровно хоорай немецтерге дыка улуг ужур-дузалыг турган. Чүл дизе «империя комиссары», ажелелде Украинаның эң кол шаажылакчызы Кохтуң өргээзи маңаа турган. Украинаны үптээр дээш сөктүп келген эңме-тик чок немец фирмаларның конторалары маңаа сыңмарлажып турган. Адактың сөөлүнде ажелелге кирген областарга пропаганда чорудар албан черлери маңаа тургустунгулаан. Тайбың чурттакчы чонну күчүлеп тура, немецтер хоорайның полициязының канчаар-даа аажок улуг канцеляриязы, магачын эсэсчилерниң шаажылал чери болдуруп алганнар.

Ровно хоорайны бистиң шериглеривистиң ээлеп алганы немец ажелекчилерге шыңгыы согуушкун болган. Бо операцияның салымын аъттыг шеригжилер база сураглыг совет чадаг шериг шиитпирлээн.

Бистиң кезектеривис Ровно хоорайның чанынга соңгу болгаш чөөн талалардан үнүп келген. Ровно чоогунга дайылдажышкыннар үезинде туттурган немец солдаттарның херечилээни-биле алырга, герман командылал хоорайны сөөлгү тынышка чедир камгалаар деп дужааган. Шынап-ла дайзын хоорай кавызында суурлугаш санындан албыстыг сырбакталып, черниң сыгыг, оңгар бүрүзүнден салдынмастап пат болган. Бистиң шериглеривис Ровнонуң кыдыынче немецтерни өршээл чокка тырылдыр киир сывыртааш, хоорайның кудумчуларынче чаза таварып кире берген. Барык-ла бажың бүрүзүнден немецтерни сы кызып үндүрер ужур таварышкан. Кудумчу дайынынга бистиң шериглеривис кайгамчык эрес-дидим чоруктарны көргүскен. «Тулчуушкуннар канчаар эрткенин амдызында чугаалаары берге, ынчалза-даа чамдык медээлер орус солдаттың кайгамчык маадырлыын херечилеп турар. Улуг сержант Агафонов дөрт немецти өлүрген. Ол аар балыглатса-даа, бар-ла турган күжүн чыгкаш, кинотеатрда оңгуланган немецтерже гранатазын киир шывадапкан. Хөй немецтер өлүрткен. Сержант Стрелков ийи солдат-биле кады үш каът бажыңда кол камгалал туружун ажелеп алган».

Хөй санныг маадырлыг чоруктарда тыва эки турачыларының үлүү база кирген. Ровнонуң кудумчуларынга болгулаан сегиржиишкиннер үезинде улуг лейтенант О. Оолак, бодунуң взводун башкарбышаан, 15 фашистни бодуу өлүрген. Сержант М. Чот кеделгеден хевертен шурадып келген үш гитлержини чааскаан, серт дивейн, узуткап каан. С. Сопсукай дайзынның октаан гранатазын сегирип алгаш, карак чивеш дээр аразында дедир шывадаптарга, бөлүк немецтер кыра шаптырып алган. 1944 чылдың февраль 14-те «Боевая кавалерийская» деп солунга С. Сопсукайның дараазында состери үнген: «Кызыл шеригге эки турам-биле келген мен, мооң ужун совет дайынчының адын сыкпас дээш кызып дайылдажып турар мен. Ровно дээш тулчуушкун менээ база эки турачы эштеримге гвардейжиниң чаагай адын эдилээр эргени берди. Бо бедик атты кадыг-дошкун дайылдажыышкынга чедип алдывыс, чаа-чаа тулчуушкуннарга моон-даа артык эрес-дидим киржир бис». Тывалар хөй аймак-сөөк улустарның төлээлери-биле кады бүгү-ле бергелерни ажып эртип, дайынчы даңгыраакка шынчызын көргүскен. Ровно дээш тулчуушкунга 31-ги полктуң эскадроннары бир демниг согушче татар Ахмеджанов, алтай Катащов, тыва Кечил-оол, орус Овчинников эдертип киирип турганнар. Шаап халдап турган совет шериглерни украин партизаннар, сураглыг разведчиктер Совет Эвилелиниң Маадырлары Д. Медведев, Н. Кузнецов өөрү-биле кады деткип турган.

1944 чылдың февраль 12-де 19 тыва гвардейжи Ровно хоорай кыдыынга күш талазы-биле каш катап ажыг фашистерниң оруун дуй туруп, 150 шаа гитлержилерни узуткааш, боттары дөгере маадырлыы-биле өлгеннер. Ол берге минуталарда Дубно хоорайның соңгу талазындан совет шериглер чаза таварааш, хоорайже киирип келген, оларның аразында Ю. А. Гагаринниң космосче ужутканы «Восток-I» корабльдиң башкарыкчы-конструктору Алексей Иванов база дайылдажып чораан. Украинаның Ровно облазын хостаар дээш тулчуушкуннарга 70 ажыг тывалар маадырлыы-биле мөчээн.

Маадырлыг чоруу дээш, 67 гвардейжи тывалар совет орден, медальдар-биле, 130 кижи ТАР-ның орден, медальдары-биле шаңнадып демдеглеткен. ТАР решеринде «Ровно аттыг» Республика орденниг эскадрон бар апарган. 8-ки гвардейжи дивизияның командылалының чагаазында тыва эки турачыларны «Саян сыннарының эзирлери» деп мактап адаан.

Кызыл Шеригниң Кол политиктиг эргелелиниң начальниги, ВКП (б) ТК секретары база Политбюро кежигүнүнге кандидат А. С. Шербаковка Украинаның I фронтузунуң политэргелелиниң начальниги генерал-лейтенант С. С. Шапилов мынча деп илеткеп бижээн: «Дайзын-биле тулчуушкуннарга кадыг-дошкун шылгалданы эрткен, бодунуң чонунга берген дайгыраанга шынчызын алдарлыы-биле бадыткап шыдаан тываларның дайынчы оруунда шыдамык, туруштуг болгаш эрес-дидим чоруктуң чижектери көвей-дир».

Төөгүге 40 чылдар дээрге бичии үе кезии-дир. Бо аразында Совет Эвилели сайзыраңгай социализмниң чурту, хосталга, аас-кежик, социал деңшилге дээш демисежип турар улустарның балыг даянгыыжы болу берген, а ооң хеймери Совет Тыва чолдугларның аразында чечектелип, бедиктерже чоргаар базып орар.

Чылдар эрткен тудум совет дайынчының овур-хевири тоолда дег боор бар чыдар. Чогаалдарга, уран чүүлге улам-на чаңыннанчак сиилбиттинер, ооң чаагай ат-алдары салгалдарның медерелинге, чүректеринге кажан-даа уттундурбас чурттаар. Маадыр хоорай, ынак пайысылал алдын Москвада маадыр совет чоннуң тураскаалы сиилбиттинип турар. Кызыл хоорайда Ада-чурт дайынының маадыры Н. Ф. Гастеллонуң ады-биле адаан парк чанында тураскаал бар. Тываның барык-ла бүгү районнарында орус, тыва, хакас, украин өске-даа нация фронтучу эзирлерниң тураскаалдарын мөңгежидип тургускан болгаш ам-даа тургузар. А тураскаалдарның тураскаалы болза тургузукчу коммунистиг үүле-иш болур.

Ю. АРАНЧЫН,
Төөгүнүң болгаш культураның тураскаалдарын камгалаар Бүгү-россия ниитилелиниң кежигүнү, Тыва салбырның даргазы.

(Төнчүзү. Эгези № 108 «Шында»).

АЖЫЛДААР ЧЕРГЕ ЧЕДЕРДЕ...

Кызыл хоорайның эң-не хөй чурттакчылыг девискээри 4 дугаар микрорайон. Ында № 15 маршруттуг автобустарның доктаар черинде кыжын, чайын кижи көвей турар. Ажыл шагы эгелээриниң мурнунда, ажыл соонда ында чыылган кижилерниң саны чүс-чүс. Ол ындыг-даа болур ужурлуг: чурттакчы чон мында хөй, медицина училищези, автоорук техникуму, ПТУ болгаш 2 ортумак школа, эмнелге бар.

№ 15 автобустар кээп-ле турар. Ындыг-даа болза оларның келири доктаамал, чаңгыс аай эвес, а чамдыкта 30—40 минута чедир келбейн баар. Ынчан кижи дээрге, шынап-ла, бичии шөл сыңмас апаар. Ол автобустарга кезээде кижилер долу, сыңышпас чоруур. Бир-тээ кижи хөй болганда, автобуска халас чоруурлар база көвүдээр.

Чамдыкта № 15 автобустар сүрүжүп алган чоруур таварылгалар бар. Автобустарның озалдааларының бир чылдагааны ол.

Мугур остановказынга автобус манаар бис, ынчан мындыг таварылгалар хаая эвес болгулаар. № 7 автобус ийи катап, № 2 автобус үш катап эртеңде, ам № 15 кестүп кээр. Моон чылдагааны чүде ирги?

Бо эң-не улуг район болганда, ынаар № 1 автобусту ол тавартыр чорутса чогумчалыг деп савал бар.

А. ДҮГЕР.

Курск тулчуушкунунуң 40 чылынга

ДАЙЫНЧЫЛАРНЫҢ САКТЫЫШКЫННАРЫ...

КУРСК. Курск зэтпээнге совет шериглериниң фашистерни тиилээн төөгүлүг тиилелгезиниң 40 чылынга белеткелдерни хоорайның хөй-нити организациялары налбартып турарлар. Кызыл-булуңнарда болгаш область школаларының улусчу музейлеринде амгы үеде тускай делгелгелерни кылгылаан, гитлерчи шилиндек дивизияларны чылча шапкан совет дайынчыларының туруштуг, эрес-маадырлыг чоруктарын ол делгелгелер көргүзүп турарлар. Областың кызыл исчилери бо хүннерде Курск зэтпээниң тулчуушкунунуң киржикчилери-биле, Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуннары-биле ужуражыышкыннарны эрттирип турарлар.

ЧУРУКТА: Курск тулчуушкунунуң музейиниң эртем ажылдакчызы, ол тулчуушкуннуң киржикчизи Н. И. Немченко экскурсия чорудуп тур.

О. СИЗОВТУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-ның корреспондентилери дамчыдып тур

ТАЙБЫНЫҢ САЛЫМ-ЧОЛУ ДЭЭШ БЕДИК ХАРЫЫСАЛГА

ГДР-нин партия-күрүне делегациязынын Москвага чугаалажыышкыннарының түңнелдери, Кремльге болган дүштеки шайлалгага эш Ю. В. Андроповтуң чугаазындан илереп турар чаа тайбың совет инициативаларын делегейниң хөй-нитизи болгаш парлалгазы чугаалажырын үргүлчүлеп турар. Ангы-ангы чурттарның кескү политиктиг болгаш хөй-нити ажылдакчылары, массалыг информацияның чепсектери Совет Эвилелиниң тайбынның салым-чолу дээш бедик харысалгалыын көргүспүшаан, тайбынны камгалаарынга, быжыглаарынга, чепсеглениишкинниң дүжүрерин чедип алырынга, болуушкуннарның хөгжүлдезин база катап чавырылдырыышкынның талазынче ээлдирерин бүгү-ле болдуна берген дег чүвени кылып турар дээрзин онзалап демдеглеп турарлар.

КНО-нуң Чиңгине секретары **Х. Перес де Куэльяр** чаа совет саналдарын идеттиг болдуруп турар деп үнелээн. Женевада совет-америк чугаалажыышкыннарга боттуг туруштуг түңнелдерни чедип алырынга Совет Эвилелиниң сонуургалдыын ол саналдар херечилеп турар-дыр дээрзин ол медеглээн.

ГДР-нин делегациязының Москвага чугаалажыышкыннары улустарның акы-дуңма найыралын, ГДР биле ССРЭ-ниң эвилелин улам быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг болуп турар деп **«Нойес дойчланд»** (ГДР) солун бижээн. Эш Ю. В. Андроповтуң идип үндүрген чаа тайбың саналдарынга бистиң республиканың байыр чедирип тур. **Кремльге болган дүъштеки шайлалгага** СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының чугаазы социалистиг дем каттыжылга чурттарының чаңгыс эвин быжыглаарынга улуг салыышкын болуп турар болгаш тайбың дээш демиселде бүгү улустарга чаа күштүг немеп турар. Чавырылдырыышкынны быжыглаарынга болгаш бүгү делегейге тайбын дээш ГДР бодунуң талазындан бүгү күжүн салыр.

Чаа совет инициативалар ядролуг чепсекти дүжүрерин херек кырында чедирип болур орукту айтып турарлар, ол-ла орук Женева чугаалажыышкыннарынга АКШ-тың эдертип кирер бергени мунгаштан база үндүрүп кээп болур дээрзин болгар **«Работническо дело»** солун демдеглээн.

Ю. В. Андроповтуң чугаазында идип үндүрген чаа совет инициативалар Европа дипке ядролуг чепсеглениишкиниң дугайында дугуржулганы чедип алырынга таарымчалыг аргаларны тургузуп турарлар деп югослав **«Политика»** солун бижээн. Оон-биле чергелештир **бир эвес американнар** бүгүдеге чөрүштүр боттарының «першингилерин» болгаш чалгыныг ракеталарын Европага сайгара тургузуп туруп бээр чүве болза, реакцияның тутчу бээри чайлаш чок болгаш ССРЭ хемчеглер алырынче албадаттыра бээр дээрзин Совет Эвилели сагындырып турар.

Америк **«Крисчен сайенс монитор»** солуннуң бижээни болза, Рейганның администрациязы чаа совет саналдарга бодамчалыг болуп, Совет Эвилелиниң хоойлу ёзугаар эрге-ажыктарын херекке ап көөр ужурлуг. Европага ядролуг чепсекти кызыгаарлаар дугайында чугаалажыышкыннарга француз болгаш англи ядролуг чепсектерин херекке албас дээр дугайында Вашингтонну амгы позициязын Совет Эвилели хүлээвейн турар-дыр. Американнар болгаш европейжилер Европага ядролуг чепсекти кызыгаарлаар талазы-биле боттуг дешшилгени манап турарлар. Совет Эвилелиниң сеелгү саналдары чогумна өлче угланган.

Великобританияның премьер-министри **М. Тэтчер** англи парламентиниң бөлүк кежигүннериниң айтырыынга харыылап тургаш, Европада ядролуг чепсектиң курлаазының баланссызынга француз болгаш англи чепсеглениишкиннерни киир санаарынга удурланган. Ол медеглелге хамаарыштыр чүве чугаалап тура, лейборист оппозицияның удуртукчузу **М. Футтуң** демдеглээни болза, ол болза амгы үениң негелделеринге дүүшпейн турар-дыр, харын Женевада чугаалажыышкыннарны шуут-ла хавыктап каантар.

Совет санал бүрүзү барыын чүктүң харысалгалыг политиктиг ажылдакчыларының кичээнгейинге турар ужурлуг, ылангыя ол санал СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Ю. В. Андропов ышкаш бедик политиктиг авторитеттиг ажылдакчыныы болза деп барыын герман **«Вельт»** солун бижээн. «Чаа совет саналдар чепсеглениишкинге контроль дугайында дискуссияга элээн боттуг болгаш кончуг чугула чаа элементтерни киирип турар-дыр. Совет саналдар боттарының ужур-дузазының талазы-биле Женевада чугаалажыышкыннарның хемчээлинден оранчок даштыгып турарлар» — деп база бир барыын герман **«Генераль-Анцайгер»** солун демдеглээн.

Анса информация агентилелиниң дыңнадып турары-биле алырга, **Италияның даштыкы херектер министерствозунда** чаа совет саналдарны «кичээнгей-биле болгаш сонуургал-биле» көрүп турар. Ындыг болзажок Италияның даштыкы херектер министерствозу Вашингтонга ижин үндүрген Каттышкан Штаттарның шериг талазы-биле артык күштүг болурун хандырарынче угланган «ийиниң аразында» вариант дээр вариантыны деткип турар.

Европа дипке америк «першингилерни» болгаш чалгыныг ракеталарны сайгара тургузарының дугайында айтырыгга онзук-чөнээ тургуспазын Ак бажыңга болгаш АКШ-тың НАТО талазы-биле эвилелчилеринге Совет Эвилели база катап шыңгыы сагындыптан дээрзин ливи **«Аль-фаджр Аль-джадида»** солун демдеглээн. ССРЭ Варшава Керээзиниң киржикчилери чурттар-биле кады Каттышкан Штаттарның шериг талазы-биле артык күштүг болу бээрин болдурбас болгаш күштерниң тургустунга берген деңнежилгезин хевээр арттырарының чогуур хемчеглерин боттандырыптар.

(СЭТА).

ОБЪЕКТИВТЕ—ВЕНГРИЯ

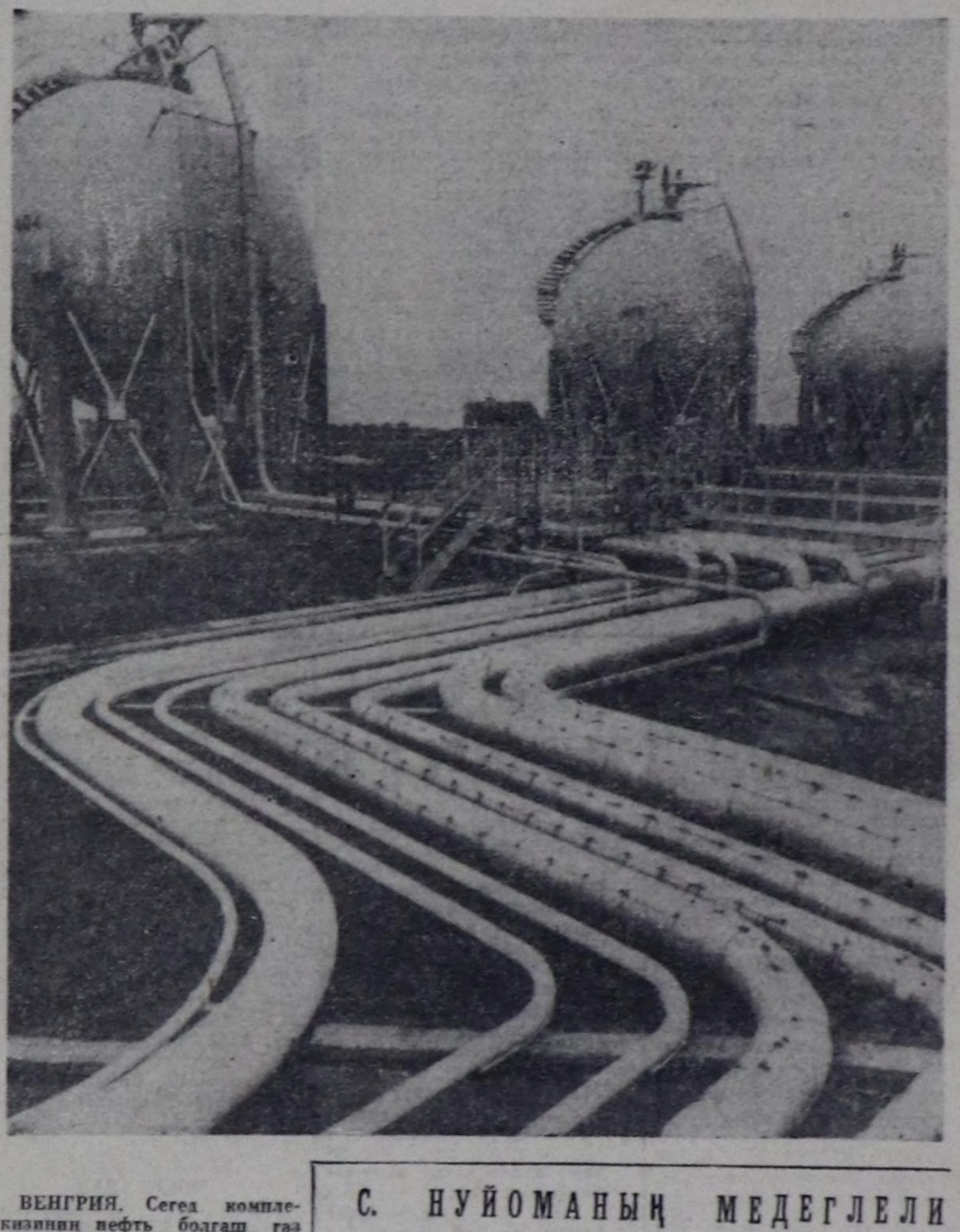

ВЕНГРИЯ. Сегед комплекизиниң нефть болгаш газ болбаазырадыр бүдүрүлгелериниң күчүлери улгадып турар.

МТИ—СЭТА-ның фотозу.

ЧССР-НИҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИНИҢ ДУЖААЛЫ.

ПРАГА. (СЭТА). Чехословак-совет эвилел болгаш акы-дуңма ийи чурттуң улустарының дем каткан демиселге каңналган найыралы ЧССР-ниң даштыкы политиказының быжыг үндезини, Чехословакияның айыыл чок чоруунун болгаш оон улам ыңайгы чедиишкинниг социалистиг хөгжүлдезиниң магадылалы болуп турар. Совет Арминың Чехословакияны хостааны болгаш чехословак улустуң национал-хосталгалыг демиселиниң доозулганының 38 чыл оюн таварыштыр ЧССР-ниң Президентизиниң парлап үндүрген дужаалында ол дугайын чугаалаан.

Социалистиг ниитилелдиң тургузуушкунун делегейниң барын байдалдарында болуп турарын барымдаалавайн барып болбас деп, ол документиде чугаалаан. Империализмниң, ылангыя АКШ-тың империализминиң кедергей реакцылыг, дайынзырак бөлүктери дешшилгелиг болгаш тайбынга ынак бүгү күштерге удур демиселин күштелдирип турар. Олар, боо-чепсектерни эндере бүдүрерин улам өстүрүп, боттарының империалистиг эрге-ажыктарын чедип алырының чепсээ кылдыр шериг күжү-биле кыжанып, социалистиг чурттардан шериг талазы-биле артык күштерлиг болурун чедип алырынче чүткүл салып турар.

Совет Эвилелиниң ленинчи даштыкы политиказын база делегей харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту ёзулуг чавырылдырарын чедип алырынче болгаш улустар аразынга кады ажылдажылганы калбартырынче угланган оон боттуг бүдүштүг тайбың саналдарын Чехословак Социалистиг Республика бүрүн деткип турар. Европага болгаш бүгү делегейге тайбынны, айыыл чок чорукту база кады ажылдажылганы быжыглаар талазы-биле Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Прагага хүлээп алдынган Политиктиг декларациязында кирген саналдарны боттандырар дээш ССРЭ болгаш акы-дуңма өске-даа чурттар демисежип турар.

Тайбың кожа-хелбээ доюннаашкын политиказын чедиишкинниг чорударының, тайбынны камгалаарының шиитпирлиг негелделериниң бирээзи — социализмниң идегелдиг камгалалары болур дээрзин билир бис деп, дужаалда онзалап демдеглээн. Ынчангаш харын Чехословакияның Компартиязы биле ЧССР-ниң чазаа бистиң улузувустуң тайбың ажыл-ижин болгаш чурттуң айыыл чок чоруун хандырар дээш бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерни кылып турар. Чехословак чепсектиг күштерниң шериг албанныглары ажылчын-биле чаңгыс эптиг болбушаан, чурттуң камгаланыр аргазын үргүлчү быжыглап турар. Империалистиг агрессияның кандыг-даа оралдажыышкынынга алдарлыг Совет Армия-биле болгаш Варшава Керээзиниң киржикчилери өске-даа күрүнелерниң армиялары-биле кады ойтур шавыышкын бээринге олар белен.

С. НУЙОМАНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ПАРИЖ. (СЭТА). Намибияның чону бодунуң шылгаттынган авангарды болур Мурнуу-Барыын Африканың Улусчу организациязының (СВАПО) удуртулгазы-биле боо-чепсекти холунга тудкаш, мурнуу африка эжелекчилерге удур демиселди бүрүн тиилелгеге чедир чорударынга шиитпирлиг дээрзин СВАПО-нуң президентизи Сэм Нуйома француз коммунистериниң неделя санында үнер «Революсьон» солунунга берген интервьюзунга медеглээн. Ол демисел үр болгаш берге болур дээрзин билир бис. Оон-биле чергелештир тиилелге бистии болур дээрзинге бүзүреддиг бис. Расисчи эжелекчилерниң болгаш оларның барыын талакы хартаачыларының үй-балай аажылап келгениниң түңнелинде Намибияның экономиказы шуут буураан. Хосталга дээш шимчээшкинниң чуртта калбарып турарындан корткаш, мурнуу-африка эжелекчилер чүс-чүзү-биле Намибиядан дезип үнүп турарлар.

АКШ, Франция, Англия, ГФР болгаш Канада составтыг Намибия айтырыының талазы-биле «тудуштурулга бөлүүнүң» чорудуп турары оптаашкынның болгаш авыяастаашкынның политиказын С. Нуйома шыңгыы буруу шапкан. Барыын талакы беш күрүнелерниң ээлеп алган туружун апартеид ёзу-чурумунга ажыы-биле дузалажып турары деп санаардан өске арга чок дээрзин ол онзалап демдеглээн. Ол талазы-биле онза харысалганы АКШ-тың администрациязы чүктээр апаар. Намибияны колонизациядан адырарының кара чаңгыс шын аргазы болуп турар КНО-нуң Айыыл чок чорук чөвүлелиниң № 435 резолюциязын доп-дораан амыдыралга боттандырар ужурлуг дээрзин СВАПО-нуң президентизи санаалаан.

ЧОННУҢ ЧАҢГЫС ЭВИ

Салех Мухаммед Зерай, АДР-ниң Национал ада-чурт фронтузунуң даргазы

1978 чылдың апрель 27-де бистиң чуртувуска М. Даудтуң тергиидекчи ёзу-чурумун дүжүр октаан болгаш эрге-чагырга чоннуң холунче шилчээн. Каш хонганда АДР-ниң чазаанның чарлааны программада чурттуң иштинге социал-экономиктиг үндезин чаартылгаларны чорудары көрдүнген. Даштыкы политикага кала-даа каттышпазының болгаш боттуг нейтралитеттиң угланыышкынын чарлаан.

Империализмниң күштери, а ол ышкаш даштыкы болгаш иштики реакция революцияны боой тудар дээш афган улус хожудангай чоруун ажып эртер арга чок болзун дээш, бүгү-ле чүүлдерни кылып турар. Бистиң республикавыска удур Каттышкан Штаттарның, оон чамдык эвилелчилериниң болгаш үи девискээрде реакцылыг ёзу-чурумнарның чарлаттынмаан дайынын эгелээн соонда, муң-муң кем чок кижилер өлүрткен, чуртка миллиард-миллиард афгани акша түңнүг когаралды чедирген.

Көрдүнген чаартылгаларны мындыг нарын байдалдарда амыдыралга боттандырары белен эвээн чугаажок. Ындыг-даа болза афган ниитилелде боттуг бурунгаарлаашкын көскү. Чижээ, бодунуң хураалдениниде нацияның патриотчу күштерин каттыштырып турар Национал ада-чурт фронтузунуң 1981 чылдың июньда тургустунганы болгаш оон чедиишкиннерниг ажылын демдеглексей-дир мен. Амгы үеде НАФ-та аныяктар болгаш херээженнер организациялары, профэвилелдер болгаш кооперативтер, хуу үлетпүр ээлери болгаш садыгжылар, шажын ажылдакчылары болгаш янзы-бүрү чогаадыкчы эвилелдер, хөй санныг биче улустар болгаш аймактар кирип турар. Бүгү чуртта Фронтунуң 119 чер-чер чөвүлелдери тургустунган, оон ажылында чартык миллион ажыг кижилер киржип турар.

Национал ада-чурт фронтузу күрүнениң болгаш ниитилелдиң херектерин эргелеп башкарарынга чонну калбаа-биле киириштирер талазы-биле улуг ажылды чорудуп турар. Оон чер-чер чөвүлелдери чер-суг реформазын боттандырарынга, бижик билбес чорукту узуткаарының кампаниязынга, кооперативтер организастаарынга, янзы-бүрү хөй-нитиг хемчеглер эрттирерин киржип турарлар. НАФ чурт иштинге чүс-чүс джиргалары (аймак хуралдары) эрттирген, оларның киржикчилери АДР-ниң чазаанның национал-демократтыг хөгжүлде талазы-биле чорудуп турар политиказын деткээн болгаш кызыгаар артындан чорудуп турар өлүрүкчүлерни база шпионнарны чок кылыр дээш чепсектиг демисежиринге белени илергейлээн.

Мен провинцияларга үргүлчү барып, чүс-чүс кижилер-биле чугаалажып турар мен. Революция бистиң улузувустуң медерелин улам-на өстүрүп турар. Дайзынның пропагандазынга мегелеткен азы өлүрүкчүлерге албадаткаш каттышкан кижилер улам-на хөйү-биле чанып кээп турар.

Март айның ортан үезинде контрреволюсчу отрядтарының 265 удуртукчуларының хуралы болган, олар боттарының муң-муң талалакчылары-биле революсчу эрге-чагырганың талазынче эки тура-биле кирген. Ол кижилер Афганистанга удур күштерниң ылангыя америк империализмниң, чепсээ болуп турганын билип каапнар.

Афган улус бүгү чурттар болгаш улустар-биле тайбың база найыралдыг чурттаксап турар, ынчалза-даа аңаа АКШ-тың администрациязының организастааны Афганистанның иштики херектеринге холгаарлаашкын шаптыктап турар, а ол дээрге делегей эргелерин, оон иштинде КНО-нуң Уставын болгаш принциптерин хажытканы болуп турар. АДР-ге удур чепсектиг үулгедиишкиннер чорудуп дээш, АКШ Пакистанда дүнчулап алган контрреволюсчу организацияларга албан ёзузу-биле алырга безин, 218 миллион долларны чорутткан. Бо чылын аңаа 105 миллион доллар немежир.

АКШ-тың ындыг политиказынга афган улус килеңнээшкин-биле удурланып турар. Рейганның администрациязының ожаавас үулгедиглеринге удур — мегиглерге болгаш чыскаалдарга миллион-миллион афганнар киришкен.

(ПМА).

«Ядролуг дайынга удур, тайбың болгаш амыдырал дээш» Бүгү-делегей ассамблеязынга уткуштур

№ 1837—021 СЧЁТ

Бүгү-делегей ассамблеязының идеязын — ядролуг дайынга удур, тайбың болгаш амыдырал дээш демиселди изиг-биле деткээн чорук заводтарда болгаш фабрикаларда, көдээ ажыл-агый кооперативтеринде болгаш тудугларда, эртем-шинчилел институттарында болгаш школаларда — социалистиг Чехословакияның бүгү хамаатыларында илергейлеттинип турар. Тайбын камгалалының Чехословак комитединиң даргазы, Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Президиумунуң кежигүнү академик Бедржих Швестка парлалга конференцияларының бирээзинге ол дугайында мынча деп чугаалаан: «Ажылчындан чазак кежигүнүнге болгаш президентиге чедир — Чехословакияның хамааты бүрүзү тайбын дээш херек кырында демиселчи болуп турар».

Гитлерчи эжелээшкинниң халаптыг чеди чыл дуржулгазы, фашистерге узуткаттырган Лидице, Лежаки, Клак суурлар, тулчуушкун шөлүнге амытынындан чарылган муң-муң кижилер, гитлерчи кинданнарга болгаш лагерьлерге хилинчектеттирген муң-муң патриоттар — бистиң чуртувустуң бүгү он беш миллион чурттакчыларының тайбынны камгалап арттырарынче чүткүл салып турарының кол барымдаазы ол-дур. Атомнуг чепсекти хоруур дээш Стокгольм кыйгырыының адаанга 1950 чылда тос миллион чехтер болгаш словактар ынчангаш ат салганнар. Боо-чепсектерни эндере бүдүрерин хоруур болгаш чепсеглениишкинни бүрүн дүжүрер дээш чаа Стокгольм кыйгырыының адаанга 1975 чылда Чехословакияның он ийи миллион хамаатылары ынчангаш ат салганнар.

«...Тайбынга чурттаарын, келир үе салгакчыларының чаагай чоруу дээш ажылдаарын күзээр бис. «Ядролуг дайынга удур, тайбың болгаш амыдырал дээш» Бүгү-делегей ассамблеязы бистиң төрээн чуртувустуң найысылалынга июнь айның төнчүзүнде эртер болганынга чоргаарланып турар бис. Ол шуулганның организастаарынга болгаш эрттиреринге [illegible] муң 500 крон акшаны киирер бис». Бо дээрге Мурнуу Чехияда Табор хоорайда хереглекчилер кооперациязының «Еднота» дээр эвилелиниң 83 кежигүнүнүң чагаазындан үзүндү-дүр. ЧССР-ниң Национал фронтузунуң Төп комитединиң секретариадынга почтаның хүн бүрү чедирип кээп турар чүс-чүс чагааларының бирээзи ол-дур. Күш-ажылчы коллективтер, дээди өөредилге черлериниң болгаш техникумнарының студентилери, школачылар болгаш тус-тус хамаатылар тайбың херээнге боттарының тодаргай салыышкынының дугайын, ам болур Бүгү-делегей шуулганынга алдар кылдыр алган хүлээлгелериниң дугайын бижип турарлар.

Прагада Курбанкыда Тайбынның болгаш эп-сеткил каттыштырылгазының № 1837—021 саналга счёдунга хүн бүрү чүс-чүс акша шилчидиишкиннери кирер. Ол счётту Национал фронтунуң ТК-зы ассамблеяны акшаландырары-биле үндезилеп тургускан.

Республиканың хөй-ниитизинге эрткен чылдың ноябрьда Бүгү-делегей ассамблеязынга Чехословак белеткел комитеди, ЧССР-ниң Национал фронтузунуң ТК-зы болгаш тайбың камгалалының Чехословак комитеди шуулганга белеткелге киржиринче, ол чугула хемчегни хандырарда акша хөреңгилер-биле дузалаарынче кыйгырыг үндүрген, аңаа харыы ол акша шилчидиишкиннери болуп турары ол. Ындыг түңнер чамдыкта улуг-даа, чамдыкта бичии-даа болгулаар, ынчалза-даа ол бүгү түңнер бистиң чуртувустуң хамаатыларынга тайбың кайы хире эргим үнелиин базыткап турар. Тайбынның болгаш эп-сеткил каттыштырылгазының фондузунга кирген акшаларны канчаар ажылдап ап турарын чагааларда, резолюцияларда болгаш медеглелдерде чугаалап турар — ол дээрге колдуунда-ла ээлчеглерге эки тура-биле ажылдааны дээш, дагын ажыглаар чиг-этти чыгганы дээш, ханын дужааганы дээш шилчидиишкиннер, шиилер болгаш концерттер дээш гонорарлар болуп турар.

Словакияның Малацки хоорайындан көдээ тудугжулар он муң крон акшаны шилчиткеннер, Чехияның литфондузунда бактааган чогаалчылар, драматургтар, журналистер болгаш очулдурукчулар 250 муң кронну киирген, Барыын-Словак областың ажыл-ишчилери бо чылдың эгезинден бээр Тайбынның болгаш эп-сеткил каттыштырылгазының фондузунче 700 муң кронну шилчиткен, а Соңгу-Моравия областың чурттакчылары өлче 3,7 миллион кронну шилчидерин шиитпирлээн.

Акша-хөреңгилер чыылдаазынга школачылар база киржип турар. Часлав хоорайның школаларының бирээзиниң пионерлери бисче чагаа чоруткан. Чыгдынган металлолому болгаш макулатуразы дээш ийи муң кронну ап, ол акшазын олар № 1837—021 счётче шилчиткеш, боттарының районунуң бүгү школачыларын оларның үлегерин эдеринче кыйгырган. «Ядролуг дайынга удур, тайбың болгаш амыдырал дээш» Бүгү-делегей ассамблеязынга белеткелге үлүг-хуузун киирип турар кижилерниң узун даңзызында херээжен аттар аажок хөй.

ЧССР-ниң Национал фронтузунуң Тайбың болгаш эп-сеткил каттыштырылгазының фондузунче кирген акша-хөреңгилер саны хүннүң көвүдеп орар. Тайбың дээш демиселчилерниң Бүгү-делегей шуулганының организастаарынга шыдаар-ла салыышкынын киирер деп чаагай күзелди удуртулга болдурган чехословак хамаатылар тайбынга чурттаар деп миллион-миллион кижилерниң күзелдеринге боттарының каттыжып турарының илерели кылдыр акшаларын чорудуп-даа, боттары эккеп-даа турарлар.

Адела КРАТЕНОВА,
Славомир ГОРСКИ,
чехословак журналистер.

(Орбис — ПМА).

Прага.

АМЕРИК ЭКОНОМИСТЕРНИҢ БОДАЛЫ

НЬЮ-ЙОРК, (СЭТА). Рейган администрациязы шериг чарыгдалдарын улам көвүдедир дээр чүткүлүн боттандырыптар болза, АКШ-тың экономиказынга тергиин багай уржуктар таваржыры чугаажок. Дыка хөй америк экономистер ындыг түңнелди кылып турар.

Экономиктиг приоритеттер чөвүлелиниң шинчилел организациязының ажылдакчыларының бирээзи Р. де Грассе бүдүрүлгениң шериг адырларынга капитал салыышкыннары, хамааты адырларынга бодаарга, оранчок эвээш ажылчыннарны хаара туткан дээн. Албанның оранчок эвээжедип каан сан-медээлери-биле безин алырга, 11 миллион ажып турар ажыл чок кижилерниң АКШ-тың күш-ажыл рыногунда берге байдалды ол чорук улам нарыыдадып турар. Оон ангыда, Пентагонга берип турар хөй түңнүг акшаландырыышкын шинчилекчи-специалистерниң кол кезээн база ынаар мөөңнээр арганы берип турар. Ол чорук бүдүрүлгениң хамааты адырынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедиир темпизинге дедир салдарлыг болуп турар. Чижээлээрге, 1945 болгаш 1965 чылдарда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чылда ортумаа-биле 3,2 хуу болуп турган болза, 1979—1980 чылдарда шуут өзүүшкүн чок болган дээрзин «Джорнэл оф коммерс энд коммершл» солун демдеглеп турар.

Бүдүрүкчүлүг эвес шериг чарыгдалдарының көвүдеп турары, америк үлетпүрде ажылчыннарның ниити санын эвээжедип турар дээрзин конгрестиң бюджет бюрозунуң белеткээни «Шериг чарыгдалдары болгаш экономика» деп илеткелдиң автору Л. Форест миннип турар.

Чуртта [illegible] турар электроника адырының экспертериниң [illegible] экономиканың шериг адыры хаара тудуп турар.

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 40 ЧЫЛЫНГА УТКУШТУР

Улусчу чогаадылга фестивалы

11.05.83 ✓

БИРГИ ЭЭЛЧЕГНИҢ ИЗИ-БИЛЕ

ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 60 чылынга тураскааткан ажылчы чоннуң улусчу чогаадылга фестивалының бирги ээлчээ доозулган. Фестивальды организастап эрттирери бир янзы шылгалда болган. Фестивальдың бирги ээлчээ салым-чаяанныг ажылчыннарны, албан-хаакчыттарны, студентилерни болгаш өөреникчилерни илередиринге улуг идигни берген. 1982 чылда уран чүүл талазы-биле каттыжыышкыннар, бөлгүмнер саны 279, оларның киржикчилери 2511 кижи чедир өскен. Бирги ээлчег колдуунда-ла концерт жанрынга эрткен.

Район бүрүзүнге организакчы комитеттерни тургузуп, ажыл планын кылган турган. Бирги ээлчегни Кызыл хоорайга, Өвүр, Мөңгүн-Тайга, Таңды, Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Каа-Хем, Бии-Хем районнарга эки эрттиргенин демдеглээр херек. Эрзин, Бай-Тайга, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнарның организакчы комитеттери кошкак ажылдап, уран чүүлдүң киржикчилериниң саны өспээнин илереттинген.

Ниитизи-биле бирги ээлчег шупту районнарга болуп эрткен. Бирги ээлчегниң түңнелдерин үндүрүп тура, уран чүүлдүң хөгжүлдезинде бурунгаар базым барын черле демдеглээри чугула. Чүл дизе, бирги ээлчег чоруп турар үеде концерттерге уран чүүлдүң янзы-бүрү жанрлары хаара туттунган турган, а чамдык районнарга аңгы-аңгы жанрларга база көрүлделер эрткилээн. Чижээлээрге, Мөңгүн-Тайгага агитквадтыралар, шии коллективтери, патриоттуг, комсомолчу аныяктар ырларынга көрүлделерни эрттирген. Бирги ээлчег Өвүр районга база багай эвес эрткен, районнуң көдээ культура бажыңнарының шуптузунда хөйнүң ырлары, танцы болгаш аас чогаалының бөлүктери тыптып келген. Организакчы комитеттиң талазындан удуртулга чок-даа болза, Улуг-Хемниң совхозтарында хөйнүң ырларының бөлүктери болгаш хөөмейжилер ансамбльдери тыптып, сайзыралды ап турар. Ооң кеску чижээнге «Ак-Туруг», «Улуг-Хая», ҮТКА-ның 25 чылы болгаш Жданов аттыг совхозтарны хамаарыштырып болур. Бо районда сөөлгү 3 чылда хөөмей уран чүүлү кеску черни ээлеп турар. Өөрүнчүг-чүүл чүл дизе, фестивальдың бирги ээлчээнде тыва национал хөгжүм херекселдериниң ансамбльдериниң тыптып келгени.

Бүгү-ле концерттерге уран номчулга база тускай черни ээлээн. Уран номчулга элээн сайзырап орар, бо чылдың апрель төнчүзүнде республикага болган көрүлде база ону бадыткаан. 1981 чылда болган көрүлдеге деңнээрге, бо көрүлде бистиң бот-тывынгыр артистеривистиң уран номчулгага хандыкшылы болгаш мергежилиниң өскенин көргүскен. Номчукчу бүрүзү 3-тен эвээш эвес чогаалды номчуп, композициялар, шүлүглелдер тыптып келген. Номчукчуларның улуг хемчээлдиг чогаалдарже чүткүлүн чүгле бурунгаар базым деп санаар апаар.

Концерттерге танцы уран чүүлү база калбаа-биле көргүстүнген, ынчалза-даа улусчу танцылар көвей болуп, бал танцыларының эзээжи илереттинген. Ниитизи-биле улусчу ыры болгаш хомуска ойнакчылар бөлүктери тыптып сайзыраан. Бистиң кайгамчыктыг уран чүүлүвүс — хөөмейни бүгү-ле хевирлери-биле концерттерге кирииштирип, ону улам сайзырадып, күүседикчилер назы-хар талазы-биле аныяксып келгенин бирги ээлчег бадыткаан.

1982 чылда тыва национал хөгжүм херекселдерин кылыр болгаш аңаа ойнаар мастерлерниң көрүлдезин эрттирген соонда, аныяк хөөмейжилерниң аңаа сонуургалы өзүп, бодунуң оюнун тыва хөгжүм херекселдери-биле үдээр күзели улгадып турар. Ынчалза-даа бо күзел тыва хөгжүм херекселдерин массалыы-биле үндүрбейн турарындан хөй-ле кезиинде боттанмайн турары хомудаанчыг.

Бирги ээлчег үезинде концерт жанрының деңнели эрткен чылдарга бодаарга өскен. Ону чүү херечилеп турарыл дээрге, концерттерни литература-хөгжүмнүг композиция хевирлиг организастап, чаңгыс аай темалыг угланыышкынны чедип албышаан, күүседикчилерниң шыңарын экижидеринче кол сагышты салып турары билдингир болгай. Концерт жанры бистиң хүн бүрүде кылыр ажылывыс, эң-не нарын берге жанр болганда, тускай эртемниг удуртукчуларның чедишпези база-ла бо бүгүге салдарлыг болуп турары чугаажок.

Фестивальдың ийиги ээлчээнче кирип тура, бирги ээлчегниң четпестерин барымдаалавышаан, жанр талазы-биле бодамчалыг ажылдап кирери чугула. Чамдык культура ажылдакчылары ийиги ээлчегниң негелделерин чедир өөренип көрбейн, чүгле концерт көргүзерин ам-даа уламчылавышаан. Ону болдурбайн, аңгы-аңгы жанрларны хөгжүдеринче кол сагыш салыры негеттинип турар. Концерт жанры улам ынай хөгжээн тудум, өске бүгү жанрлар база сайзыраар болгай.

Кол-ла кичээнгейни театр уран чүүлүнче (амдыгааштан эгелеп белеткелче), август айда районнарга эртер танцы уран чүүлүнүң көрүлдезинче угландырар, аңаа районнардан-на 20-ден эвээш эвес танцычылар, оларның иштинден ыяап-ла бир эжеш бал танцы күүседикчилери база турар ужурлуг.

Республикада хөгжүвейн турар кино, цирк уран чүүлүнүң, үрер хөгжүм болгаш улусчу хөгжүмнер ансамбльдериниң сайзыралынче сагыш салыр апаар. Ол ышкаш республикада эр ырлажыларның болгаш бал танцы күүседикчилериниң эзээжин барымдаалааш, чаа-чаа талантылыг күүседикчилерни илередип ийиги ээлчегниң сорулгаларында көрдүнгенин уттуп болбас. 1984 чылга чедир эвээш үе артканын барымдаалааш, Совет Тываның 40 чылынга тураскааткан үс-шеверлерниң, бот-тывынгыр чурукчуларның болгаш чурук тыртырыкчыларының делгелгелерин амдыгааштан организастап, Кызылга салып көргүзер экспонаттарны шилип белеткенири база фестивальдың негелделеринде айыттынган. Районнарда үс-шеверлерниң кылган ажылдарының делгелгелери чылдың-на болуп, аргаан, даараан, сиилбип кылган чүүлдер, идик-хеп аймаа, херекселдер кылыр шеверлерниң саны өзүп турар. Ынчалза-даа бурунгу Тываның чоогааралы болур демирден, алдындан, мөңгүнден кылган херекселдерниң болгаш каасталгаларының чиде бергени дүвүренчиг. Ол ышкаш кайгамчык чараш тыва угулзаларны алгы-кешке (төрепчилерге, идиктерге, дус, шай хаптарынга) оюп даарап кылган чүүлдер база-ла ховар болуп турар апарган. Бо четпестерже кичээнгейни салыры чугула.

Бот-тывынгыр чурукчуларның ажылдарының делгелгелери база-ла эртип турар. Ам оларга сагындырып каар чүүл: теманы ханыладып, идейлиг утка-шынарлыг, хайнышкынныг совет амыдыралды көргүскен, көдээ ажыл-агыйның болгаш үлетпүр бүдүрүлгениң мурнакчыларының, хоочуннарының ийи-чаңгыс база бөлүк чуруктарын янзы-бүрү уран-чечен композицияларга чуруп көргүзе негеттинип турар.

Фото-чурук делгелгелери база бо-ла болур болгай. Бо дээрге кайгамчык аргаларлыг солун жанр-дыр. Чурук тыртырыкчылары карак чивеш аразында болур кижиниң катаптаттынмас сеткил-сагыжының шимчээшкинин, овур-хевирин, амыдыралдан, ажыл-иштен онзагай солун үзүндүлерни көргүзер. Ынчангаш Тываның 40 чыл оюнга тураскаазып, бистиң алдарлыг ажыл-ишчилеривисти, аныяктарывысты, ажы-төлүвүстү, солун амыдыралывысты, чараш бойдузувусту алгап йөрээп көргүзери күзенчиг.

Д. МОНГУШ,
республиканың улусчу чогаадылга болгаш культура-чырыдылышкын ажылының эртем-методиктиг төвүнүң килдис эргелекчизи.

ЧОРГААРЛАНЫР БИС

Шаанда бистиң ада-өгбелеривис чырык чаагай чуртталга көрүп чораан эвес. Ылангыя херээжен чон эргезин казыттырып, дорамчыладып чораан. Улуг Октябрьның ачызында амыдырал үндезини-биле чаартынып, херээжен чон бүрүн эргелиг апарган. Ада-иевистиң көрбээнин көрүп, тайбың, аас-кежиктиг, хостуг күш-ажыл бүргээн үеде чурттап чорууруvуска чоргаарланыр бис.

Уругларым адазы Дупчаа-биле чурттааш, 20 ажыг чыл чеде бердивис. Шынап-ла, аас-кежиктиг амыдыралда бүргеткен бис. Ол аас-кежик — уругларывыс. Чеди кыс, дөрт оолдуг бис. Оларны төлептиг кылдыр кижизидерин, эртем-билигге өөредирин кызыдып чоруур бис.

Кыстарым Галина, Лариса, Анна, Алла, Оля олар ортумак школаны доозупкан. Олар боттарының күзелин ёзугаар улус ажыл-агыйының аңгы-аңгы адырларында ажылдай бергилээн. Галина техника башкарарынга ынак. Ол Кадык камгалал министерствозунда чолаачылап турар. Лора мал ажылын сонуургаар. Улуг-Хемде «ҮТКА 25 чылы» совхозка малчыннааш, элээн болган. Анна Кызылдың садыг-кооператив училищезин дооскаш, садыглап ажылдай берген, Алла база-ла садыгжы, а Оля республика эмнелгезиниң бир салбырында ажылдап турар. Дөрт уруг № 3 школада өөренип турар, а арткан ийи хеймери — ясли-садта.

Уругларым адазы Кызылдың № 1 орук-тудуг эргелелинде чолаачылап турар. А бодум база ында ажыл-агый эргелекчилеп турар мен. Чайгы үеде ажылывыс аайы-биле районнарже чоруп каар бис. Уругларывыс боттары бажыңга артар.

Күрүнезинге ажыктыг ажыл кылып чоруурга, амыдырал-чуртталга безин бай-шыырак боор-дур. Чаагайжыды туттунган, дөрт өрээл бажыңны дөрт чыл бурунгаар алдывыс. Амгы үениң төлевилели-биле туттунган бо бажың хөй кижилиг өг-бүлеге дыка таарымчалыг-дыр.

Хөй уруглуг иелер-биле бир демей, күрүнеден дузаламчы пособиени ай санында ап чор мен. Уругларымга идик-хеп даарап, шүүдеп орбас, туралааным-на назы-харының аайы-биле садып алыр-дыр бис. Ие кижиге көрдүнге чиигелделер хөй. Ол чиигелделерни уругларым Галина, Лариса олар өске эш-өөрү иелер дег база ап орар. Бо бүгү дээрге Коммунистиг партияның, Совет күрүнениң кижи дээш ада сагыш салыышкынының ачызы-дыр. Аңаа өөрүп четтирбейн, кижи чүге өөрүүр боор.

Совет Тываның 40 чылын төлептиг уткуур дээш ажылдап турар бис. Делегейге тайбыңны камгалаары — эң кол сорулгаларның бирээзи. Хөй уругларның иези болгаш, быжыг тайбың дээш демиселге үнүм кадып, партиявыстың болгаш чазаавыстың тайбың дээш бүгү-ле инициативаларын, саналдарын деткиир-дир мен.

Х. СУВАКБУТ.
Кызыл хоорай.

МАНАП ЧОРУУР

Тала тырта бир-ле кижи
Талыгырдан чагаа бижээн.
Доңнаштыра сеткил хөңнүн
Догааштыра ажыдып каан.
Ону номчааш эгечениң
Отчугаштан чүрээ
кыптып—
Чажыт ханы идегелди
Сагыжынга шыгжап алган.
Сарыг бүрү дагжаза-даа
Чалыы назын хүнүн
сактып,
Даартагының күзелинче
Далаштырып туруп берген.
Бүргег хүнде чагаажыкты
Бүзүревейн катап
номчуур—
Чүрек дамчаап оттуг
сөстер
Шүгдүндүрүп бодандырар.
Ара каапкан, ырай берген
Алыс күзел катап ээлген—
Амыр-дыш чок
дилээшкинден
Адырылбас болу берген.
Кылган ажыл чүъгү
аар бол,
Кылаштаары хөлде куу-ла,
Сыпы хөнүп, экти бедээн
Ширай арны айдың ай-ла.
Даңгаар эртен эжик
соктап
Даштын кижи чедип
кээрин—
Дүрген бодаан сеткилинде
Дүвүрекееп манап чоруур,
Алексей АРАПЧОР.

● ● ●

ЙОШКАР-ОЛА. Чурукчу В. М. Казьминниң үжен чылдарда чурааны «Баштайгы тракторнуң чедип келгени» деп чуруундан репродукция. Ол чурук Йошкар-Олада эртем-чурт шинчилел музейиниң доктаамал экспозициязы болуп турар. Амгы үеде республиканың шөлдеринде тос муң күчүлүг тракторлар ажылдап турар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

● ● ●

МАЙ 11-ДЕН 15-КЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 11-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Мультфильмнер. 9.25—«Отец или брат». Уран-чечен телефильм. 10.35 — «Аян-чорукчуларның клуву». 11.45—Телемедээлер. 11.50—14.15—Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 — «Сезен чылдарның коммунистери». Документалдыг телефильмнер. 15.40—Н. Мясковскийниң № 3 сонатазы. 15.55—«Билир болгаш кылып бил». Аныяк техниктерниң 13-кү Бүгү-эвилел конкурузу. 16.40—Концерт. 17.00—Бүгүдеге стадион. 17.30—«Горнистер, харыылаңар!». 18.15—«Веселые нотки». 18.30—18.45—Чапсар. 18.45—Бөгүн делегейде. 19.00—«Эртем болгаш амыдырал». 19.30—«Вечный зов». Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. Ийиги кезээ. 1-ги сериязы— «Огнём крещённые». 21.00—«Үе». 21.35—«Рафаэль». Төрүттүнгениниң хүнүнден бээр 500 чылы. 22.35—Бөгүн делегейде. 22.45—23.20—Неделяның спорту.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00—Немец дыл. 12.30—Ада-иелер, силерге. 13.00—«Медик», Хрипушин болгаш өскелер-даа». Глеб Успенскийниң чогаалдарындан. 14.00—Бойдус дугайында билигниң почтазы. 14.30—География. 7-ги класс. ССРЭ-ге бойдус камгалалы. 15.00 — «Солдат». Документалдыг фильм. 15.20—ПТУ сургуулдарынга. Физика. Электри энергиязын ажылдап үндүрери болгаш дамчыдары. 15.50—Телемедээлер. 15.55—18.00—Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Шушпа, Саян эдектеринде». Телефильм. 18.15—Кызылдың уран чүүлдер училищезиниң сургуулдарының концерти. 18.55—«Азия төвү». 19.25— «Селекционерлер». Телефильм. 19.40—Телемедээлер. 19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». Мультфильм. 20.15—«Кижи болгаш хоойлу». 20.45—Москва хоорайның № 7 педучилищезиниң хорунуң концерти. 21.00 — «Үе». 21.35—22.45—«Гармонь» уран-чечен фильм.

МАЙ 12-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Үе». 8.40—Эртенги гимнастика. 8.55—«Горнистер, харыылаңар!». 9.40—«Вечный зов». Ийиги кезээ. 1-ги серия —«Огнём крещённые». 11.10—Документалдыг телефильмнер. 11.40—Телемедээлер. 11.45—14.15—Чапсар. 14.15—Телемедээлер 14.35—Документалдыг фильмнер. 15.25—«Дириг тураскаал». 16.15—«Хоорай огороду». 16.25—Концерт залында школачылар. 17.15—Шыдыраа школазы. Разрядчылар клазы. 17.45—Миллионнарның ленинчи университеди. 18.15—«Чурук санында-ла хүн». 18.30—18.45—Чапсар. 18.45—Бөгүн делегейде. 19.00—Мультфильмнер. 19.25—А. Вознесенский. Аңгы-аңгы чылдарның шүлүктери. 19.55—«Вечный зов». Уран-чечен телефильм. Ийиги кезээ. 2-ги серия—«Опаленная любовь». 21.00—«Үе». 21.35—«83-түң ырызы». 22.35—Бөгүн делегейде. 22.50—23.25—Мотоспортка чурттар аразының маргылдаазы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00—Испан дыл. 12.30 — Авам школазы. 13.00—Фридерик Шопен. 13.30—«Белый круг». Уран-чечен фильм. 14.50—Зоология. 7-ги класс. 15.15—Физика. 6-гы класс. Энергия болгаш ажыл. 15.45—Эртем-нептерелдиг фильм. 15.55—Телемедээлер. 16.00—18.00—Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Мгновения победы». Телефильм. 18.55—Телемедээлер. 19.05—«Чогаалчы болгаш үе». 19.35 — Мультфильм. 19.40—Телемедээлер. 19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—«Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.15—Бокска Европа чемпионады. 21.00—«Үе». 21.35—22.50—«Железные игры». Уран-чечен телефильм.

МАЙ 13-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — «Угулзалар чүнүң дугайын чугаалааныл», 9.25—«Енисейниң юнгалары». Документалдыг телефильм. 9.40—«Вечный зов». Хөй сериалыг уран-чечен телефильмниң ийиги кезээ. 2-ги серия—«Опаленная любовь». 10.45—«Үрер хөгжүм чаңгыланып тур». 11.40—Телемедээлер. 11.45—14.15 — Чапсар. 14.15—Телемедээлер. 14.35 — «Брест. Годы и мгновения». Документалдыг фильм. 14.15—Орус чугаа. 15.15—Телеочерк. 15.55—Концерт. 16.30—Эртемденнер Москва чоогунуң агроүлетпүрүнге. 17.00 — Документалдыг фильм. 17.25—Ф. Шуберт. Скрипка-биле фортепьянога соната. 17.45—Совет Эвилелиниң Маадыры артиллерия маршалы К. Н. Казаков-биле школачыларның ужуражыышкыны. 18.30 — 18.45—Чапсар. 18.45—Бөгүн делегейде. 19.00—Кадыда найыралдыг өг-бүле. 19.35—«Күш-ажылчы коллективтерни болгаш бүдүрүлгелерни, албан черлерин, организацияларны эргелеп-башкарарынга оларның ролюн бедидер дугайында ССРЭ Хоойлузунуң» төлевилелин чугаалажып тур бис». 19.50—Хөй сериалыг уран-чечен телефильм: «Вечный зов». Ийиги кезээ. 3-кү серия—«Огонь и пепел». 21.00—«Үе». 21.35—00.00—Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Ленинчи шаңналдың лауреады. ССРЭ-ниң улустуң артизи композитор Т. Н. Хренниковтуң автор кежээзи. Чапсарда—Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00—Англи дыл. 12.35—Төөгү. 7-ги класс. XIII вектиң ийиги чартыының культуразы болгаш чырыдылыышкыны. 13.05 — ПТУ сургуулдарынга. Астрономия. Өртемчейниң тургузуу болгаш эволюциязы. 13.35 — А. С. Пушкин —«Медный всадник». 14.25 — Чырыдыышкын эпохазының Европа уран чүүлү. У. Хогарт. 15.25 — В. Брюсовтуң лириказы. 15.55 — Телемедээлер. 16.00—18.15 — Чапсар. 18.15 — Телемедээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Ойнаарактар фильми. 18.40—«Азия төвү». 19.10—Киножурнал. 19.20—«Спорт». 19.40—Телемедээлер. 19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» 20.15 — Бокска Европа чемпионады. 21.00 — «Үе». 21.30 — «Ийи Федор». Уран-чечен фильм. 22.55 — Бокска Европа чемпионады. 23.40—Делегейниң чадаг-терге чарыжы. 00.00—00.50—Футболга ССРЭ чемпионады. «Торпедо» (Москва)—«Динамо» (Минск).

МАЙ 14-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Күш-культуржуларга сүмелер. 9.05 — Концерт. 9.35 — «Спортлотонуң» 20-ги тиражы. 9.45 — Ада-иелер, силерге. 10.15 — «Вечный зов». Хөй сериалыг уран-чечен телефильмниң ийиги кезээ. 3-кү серия — «Огонь и пепел». 11.20 — Кайгамчыктыг чүве чок кайгамчыктыг чүүлдер. 11.50 — Улустуң аялгалары. 12.00 — Документалдыг чаа телефильм. 12.30 — Орус демир шуткукчуларының уран-шеверлериниң дугайында. 13.00 — Чүнү номчуурул. 13.45 — «Челээш». Улус чогаадылгазының дугайында телепрограммаларның V Делегей фестивалы. 14.00 — Бөгүн делегейде. 14.25 — Бокска Европа чемпионады. 16.20 — Мультфильм. 16.30 —Концерт. 17.00 — Политиктиг хайгааракчы Л. А. Вознесенскийниң беседазы. 17.30 — «Дириг амытаннар амыдыралы». 18.30 — 18.45 — Чапсар. 18.45 — Тайбың камгалалының совет комитединиң даргазы Ю. А. Жуковтуң беседазы. 19.30 — «Сирано де Бержерак». Телешии. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Сирано де Бержерак» деп телешииниң уламчызы. 23.00 — Футболга ССРЭ чемпионады. ЦСКА — «Жальгирис». 23.45—23.55 — Телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — Азербайджанның телестудиязының программазы. 16.00 — «Аян-чорукчуларның клуву». 17.00 — «Эртенги почта» деп музыкалыг дамчыдылга. 17.30 — Документалдыг телефильм. 17.50 — Классиктиг оперетта кежээзи. 20.00—«Тамчыктыг удуңар, чаштар!» 20.15 — Делегей байдалының допчулалы. 20.30 — «Музыка киоскузу». 21.00 — «Үе». 21.35 — 22.55 — «Странные взрослые». Уран-чечен телефильм.

МАЙ 15-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —«Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Грузин ССР-ниң улустуң артизи М. Яшвили скрипкага ойнаар. 9.10 — «Будильник». 9.40 — «Совет Эвилелинге бараан боом тур мен!» 10.40 — «Кадыкшыл». 11.25 — «Эртенги почта». Музыкалыг дамчыдылга. 11.55 — «Көдээниң шагы». 12.55 — «Музыка киоскузу». 13.25 — «Путёвка в жизнь». 14.10— Кукрыниксыларның чурулга уран чүүлү. 15.10 — Киножурнал. «Шуптузун билип алыксап тур мен». 15.25 — Уругларга уран-чечен телефильм — «Я ваш родственник». 16.30 — «Аян-чорукчулар клуву». 17.30 — «Кижи дугайында сагыш салыышкыны». «Ол-ла черинге шиитпирлээр» деп бөлүк дамчыдылгалардан. Украинаның партия болгаш совет организацияларының ажылчы чоннарның чагаалары, саналдары болгаш хомудалдары-биле ажылдаарының дуржулгазындан. 18.30—18.45 — Чапсар. 18.45 — «Делегей панорамазы». 19.30 — Мультфильм. 19.50 — «Москваның сылдыстары» деп уран чүүл фестивалының түңнел концерти. Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга. 21.00 — «Үе». 21.30 — Концерттиң уламчызы. 22.30 — Футбол дугайында допчулал. 23.00—01.05 — Бокска Европа чемпионады.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20—«Тиилекчилер». Фронтучу өңнүктер клуву. 65-ки армияның хоочуннары-биле ужуражыышкын. Аңаа Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры армия генералы П. И. Батов киржир. 15.35—«Билдингир-даа болза, бүзүренчиг эвес». 16.35 — Черге, дээрге болгаш далайга. 17.05— 40 чылдарның пионерлериниң дугайында дамчыдылга. 18.05 — ССРЭ-ниң улустарының VII Чайгы спартакиадазы. Марафон чарыш. 18.35 — «Жан-Кристоф». Хөй сериалыг уран-чечен телефильмниң 1-ги сериязы. 19.30 — Бистиң корреспондентилеривис чугаалары. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» 20.15 — Делегейниң чадаг-терге чарыжы. 20.30 — Чурукчулар дугайында чугаалар. Д. Жилинский. 21.00 — «Үе». 21.30 — 23.00 — «Бирнакшылдың төөгүзү». А. П. Чеховтуң чечен чугааларындан тургускан уран-чечен телефильм.

Тываның ырак-узак районнарының чурттакчыларынга «Экран» системаның расписаниези: дамчыдылгалар хүннүң-не бирги программа-биле 14 шак 15 минута турда эгелээр.

В. КАРА-САЛДЫҢ «Төрээн Тывавыстың делгемнеринде» деп фотоэтюду.

ШЫН ТЫПКАН

Коммунистиг субботник хүнүнде үнген «Шын» солунга кара боолаарынга хамаарыштыр бодалга парлаттынган. Ону Кызылда уран чүүл училищезиниң сургуулу Ондар Балчый-оол, Самагалдайда орук-септелге участогунуң ажылчыны Салчак Седен-оол, «Нарын» совхозта дузалакчы малчын Р. Наңчыт, Элегес ортумак школазының башкызы Сергей Хертек, Тес-Хемде Чыргаланды школазының өөреникчилери Семби биле Наташа Баржайлар, Черби школазындан Эмиля Саңчат, Виолета Кыстам, Чаатыдан алдыгы классчы Самбуу-Хөө Тайсаа, Ак-Довуракта ажылчын Бай-Кара Багыт-оол, Чаа Шагаан-Арыгдан бызаңчы Доржукай Кара-оол, Самагалдай школазының өөреникчилери Сундуй Салбакай, Светлана биле Борис Шимиттер болгаш шупту 37 кижи бодааш, харыызын дүрген чоруткан.

АГААР

Республикага шокар булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын чүктен хаттың дүргени секундада 5—10 метр. Дүне агаарның температуразы 5—10 градус соор. Хүндүс 4—9 градус, чамдыктарынга 11—16 градус чылыыр.

Автооруктарга кестүрү эки.

Кызылга чуга булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы дүне 0—2 градус соор, хүндүс 12—14 градус чылыыр.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

КИНО

МАЙ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Осиное гнездо» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Кино-клуб «Подросток и закон» 10.40, 15.00 **«Максимка»** 9.00 **«Приказ: перейти границу»** 12.50, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Вокзал для двоих» (ийи сериалыг) 12.30, 17.20, 20.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Молодыми остались навсегда» 18.30, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Женатый холостяк» 15.00, 17.00, 19.00 шактарда.

Редакцияның адрези:
667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3 Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54. харыысалгалыг секретарьның 2-23-35. секретариаттың 2-23-35. партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13. чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47. корректорларның 2-27-41. бухгалтерияның 2-12-45. солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00259